

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vesna Deržek

AVTORSKI STIL BORISA JEŽA: STILNA ANALIZA KOMENTARJEV
V SOBOTNI PRILOGI
DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Vesna Deržek

Mentorica:izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

Somentor: doc. dr. Marko Milosavljevič

**AVTORSKI STIL BORISA JEŽA: STILNA ANALIZA KOMENTARJEV
V SOBOTNI PRILOGI
DIPLOMSKO DELO**

Ljubljana 2006

KAZALO VSEBINE

1.	UVOD	1
2.	RAZLIKOVANJE MED POROČEVALSKIMI IN PUBLICISTIČNIMI BESEDILI.....	2
2.1	Objektivni in subjektivni stilotvorni dejavniki.....	4
2.2	Komentar kot novinarska vrsta.....	6
3.	STIL NASLOVJA KOMENTARJEV BORISA JEŽA.....	8
3.1	Tipologija naslovov.....	12
3.1.1	Aktualizmi v naslovju.....	13
3.1.1.1	Interpunkcijski naslovi.....	15
3.1.1.1.1	Veliko ločilo.....	16
3.1.1.2	Obnovitve v naslovju.....	19
4.	STIL BESEDILA KOMENTARJEV BORISA JEŽA.....	21
4.1	Čas v besedilih komentarjev.....	22
4.2	Uporaba citiranja izjav drugih.....	26
4.3	Besedilni nastopi.....	27
4.3.1	Skupine poročevalskih nastopov.....	28
4.4	Medstave.....	33
4.5	Aktualizmi v besedilu.....	34
4.5.1	Besedni stil Ježevih komentarjev.....	34
4.5.1.1	Zaznamovane besede in besedne zveze.....	34
4.5.1.2	Uporaba prevzetih in citatnih besed.....	36
4.5.1.3	Neologizmi.....	37
4.5.2	Literarne prvine besednega in stavčnega stila.....	41
4.5.2.1	Zvok v jeziku.....	41
4.5.2.2	Metonimije in metafore.....	41
4.5.2.3	Stavčni stil.....	43
5.	SKLEP.....	44
6.	SEZNAM LITERATURE.....	47
6.1	Primarni viri.....	47
6.2	Sekundarni viri.....	50
6.3	Terciarni viri.....	50

KAZALO SLIK

1. Grafični prikaz funkcij naslovov Borisa Ježa	11
2. Grafični prikaz vprašajnih naslovov Borisa Ježa.....	17
3. Grafični prikaz klicajnih naslovov Borisa Ježa.....	18
4. Grafični prikaz razmerja med interpunkcijskimi in neinterpunkcijskimi naslovi Borisa Ježa.....	19
5. Grafični prikaz besedilnih nastopov Borisa Ježa.....	32

KAZALO TABEL

1. Funkcije naslovov Borisa Ježa.....	9
2. Tipologija besedilnih nastopov v komentarju.....	28

1. UVOD

Diplomska naloga je stilna analiza komentarjev Borisa Ježa, obravnava besedil, ki so redno tedensko izhajala v Sobotni prilogi časnika Delo (od 1. 11. 2003 do 1. 11. 2004). Analiza tako obsega 48 komentarjev, objavljenih v obdobju enega leta.

Opaznost stila Borisa Ježa me je v času študija pritegovala k branju njegovih komentarjev. Avtorjeva besedila zaznamuje izrazit individualni jezikovni stil, ki temelji na izboru jezikovnih sredstev iz neknjižnih zvrsti, v nenavadnem naslovju in časovnih preskokih.

Izhodišča, iz katerih sem gradila analizo, so naslednja: avtor je izkušen in dolgoletni pisec. Skozi izkušnje je oblikoval svoj stil, po katerem je prepoznaven. Svoja mnenja in kritike pogosto skriva v citate drugih, medstave, številne aktualizme, literarne prvine besednega in stavčnega stila, njegovo pisanje pa zaznamuje tudi avtorska uporaba časa, s katero prepričljivo argumentira in pri bralcu vzbudi zanimanje. Ježevo zbujanje pozornosti pri bralcu je premišljeno in temelji na različnih prijemih; zato bomo tudi za stilno analizo njegovih komentarjev izbrali analitično-sintetično metodo, pri kateri izhajamo iz učinkov, ki jih ima izbor jezikovnih sredstev na bralca, potem pa na tej podlagi skušamo razložiti, kateri postopki so bili pri pisanju uporabljeni. Znotraj posameznih poglavij bom besedila najprej z analizo razčlenila na posamezne prvine ter jih preučila, kasneje pa bom s sintezo ugotovila splošne značilnosti obravnavanega gradiva.

Ta izhodišča bom preverila na dveh ravneh, na katerih se odraža Ježev stil. Prvo predstavlja avtorska uporaba jezikovnih sredstev, naslovov, uporaba številnih citatov, medstav in aktualizmov, za katerimi se skriva drugotni pomen. Druga raven pa je način razmišljanja in nizanja argumentov, kjer avtor odstopa od klasičnih pravil pisanja komentarjev.

V prvem delu diplomske naloge bom najprej opredelila komentar kot novinarsko vrsto in ga definirala glede na razdelitve različnih teoretikov. V drugem poglavju se bom ukvarjala s stilom naslovja komentarjev oziroma Bodice, pri čemer bom tudi poskušala definirati naslovijsko enoto Bodice in glavne naslove. V tem poglavju bom obravnavala tudi interpunkcijske naslove, obnovitve in aktualizme v naslovju Borisa Ježa, saj jih avtor uporablja pogosto. V tretjem poglavju pa bom pisala o stilu komentarjev Borisa Ježa.

Posvetila se bom obravnavi časa v besedilih komentarjev, popestritvi besedila s citiranjem drugih, besedilnim nastopom in funkciji številnih medstav. Obravnavala bom tudi vrsto in vlogo aktualizmov, ki sodijo med najpomembnejše prvine Ježevega stila.

2. RAZLIKOVANJE MED POROČEVSKIMI IN PUBLICISTIČNIMI BESEDILI

Pomembno je opozoriti na dejstvo, da temeljno delo Stilistika slovenskega poročevalstva avtorja Toma Korošca (1998) izhaja iz analize poročevalskih besedil. Korošec namreč znotraj širšega poimenovanja publicistične funkcijske zvrsti (ki po definiciji zajema javna besedila, namenjena javnosti, torej besedila množičnih občil) ločuje ožje področje, ki ga tvorijo poročevalska besedila. Poročevalski stil tako definira kot »izrazito dnevničarsko dejavnost, znotraj raznovrstnega področja / .../ zoženo, da ne more zajemati takih besedil, kot so podlistek, umetnostna (filmska, gledališka kritika), vsa oglaševalska besedila ipd.« (Korošec 1998: 11). Vendar med poročevalska besedila ne sodijo le tista z izrazito informativno vlogo, ampak jih Korošec (1998: 12) deli v dve zvrsti; okrog prve se zbirajo tista besedila, ki so zasnovana predvsem na namenu prenesti sporočilo (informirati), okrog druge pa tista, ki v iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivanjskih, apelnih in vrednotilnih sporočanjških nalogah.

Manca Košir v Nastavkih za teorijo novinarskih vrst ta besedila poimenuje novinarska besedila, vendar ločuje med publicistiko in novinarstvom, pri čemer novinarstvo deli naprej na informativno zvrst (kamor sodi vestičarska, poročevalska in pogovorna vrsta) in interpretativno zvrst (komentatorska, člankarska in portretna vrsta). Napačno bi bilo komentar uvrstiti v publicistično besedilo, kajti:

Publicist se obrača na javnost kot osebnost s svojim individualnim stališčem, ki se z 'javnim mnenjem' sklada ali pa je z njim nalašč v nasprotju, pisano je v prvi osebi, v za publicista tipičnem stilu (že po njem lahko velikokrat prepoznamo avtorja, česar za večino novinarskih sporočil ne moremo storiti), zavzeto, kritično, angažirano / .../, novinar pa je družbeni delavec, ki svojo osebnost postavlja v ozadje, v ospredje pa postavlja pomene dogodkov (Košir 1988: 22).

Koširjeva tudi meni, da besedila z različnimi funkcijami (publicistična in novinarska) narekujejo različna pričakovanja naslovnikov: pri novinarskem (poročevalskem) besedilu bralca zanima dogodek, pri publicističnem pa ga zanima mnenje osebnosti publicista in

njegova interpretacija dogodka. Še več, Manca Košir novinarstvo šteje za nasprotje publicistike. Pojma novinarstvo po Koširjevi in poročevalstvo po Korošču sta torej enakovredna, kajti oba se nanašata na ista besedila, ki na eni strani le informirajo o dogodku, na drugi strani pa imajo tudi vplivanjsko, apelno in vrednotilno sporočanje vlogo.

Jože Toporišič v Slovenski slovnici (2000: 30) publicistična besedila deli na poročevalna, presojevalna in leposlovno navdahnjena.

Vse te delitve publicističnih besedil dopolnjuje Monika Kalin Golob (1999: 174–194). Tako kot Korošec tudi ona poročevalska besedila obravnava znotraj publicističnih. Poimenuje jih poročevalska podzvrst, kamor uvršča besedila informativne in interpretativne zvrsti: »v prvo (zvrst) sodijo besedila, katerih osnovna funkcija je informirati, v drugo pa tista, v katerih avtor kaže lastno mnenje, dogodek komentira in razlaga.« (Kalin Golob 1999: 186). Obe skupini spadata med poročevalska besedila tudi po Korošču, vendar jih on ne poimenuje tako natančno kot Kalin Golobova. Monika Kalin Golob v poročevalsko podzvrst uvršča besedila, ki jih Toporišič definira kot poročevalna in presojevalna. To isto vrsto besedil Korošec poimenuje poročevalska besedila, (znotraj katerih ločuje dve vrsti; besedila, katerih namen je predvsem prenesti sporočilo, in besedila, ki vzpostavljajo stik z naslovnikom z vplivanjskimi, apelnimi in vrednotilnimi sredstvi), Koširjeva pa jih uvršča med novinarska besedila. Koširjeva v skladu s Koroščevo delitvijo ločuje dve skupini besedil, ki jih imenuje informativna in interpretativna. Na podlagi vseh navedenih analiz pa Monika Kalin Golob oblikuje enotno delitev, ki upošteva delitev Korošca, Toporišiča in Koširjeve. Poročevalstvo razume kot dejavnost dnevniškega obveščanja javnosti in se uresničuje v poročevalskih besedilih, ki so dveh vrst, pri čemer je prevladujoča vloga besedil prve vrste informativna, druge pa interpretativna:

1. poročevalna besedila (po Koširjevi gre za vestičarsko, poročevalno in pogovorno vrsto informativne zvrsti: kratko vest, razširjeno vest, vest v nadaljevanju, naznanilo; običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo ...) so besedila, ki informirajo in naznanjajo;
2. presojevalna besedila (po Koširjevi gre za komentatorsko, člankarsko in portretno vrsto informativne zvrsti: komentar, uvodnik, glosa, kolumna, informativni članek, članek z naslovne strani, portret) pa razlagajo in razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo (Kalin Golob 1999: 190).

V *publicistično funkcijsko zvrst* tako Kalin Golobova (1999: 191) uvršča besedila, namenjena javnosti, njenemu obveščanju in vplivanju nanjo. Znotraj te široke zvrsti pa obstajajo podzvrsti, ki imajo poleg tega namena še druge ožje usmeritve. Ena ožjih usmeritev je denimo *poročevalska podzvrst*, ki jo tvorijo besedila v dnevnikih in imajo posebno vlogo vsakodnevnega obveščanja javnosti v ustaljenih besedilnih vrstah, žanrih.

Komentar Borisa Ježa torej po Koširjevi spada h komentatorski vrsti interpretativne zvrsti, taka besedila pa Monika Kalin Golob imenuje presojevalna besedila. Za našo analizo pa bo pomembno predvsem dejstvo, da je funkcija poročevalnih in presojevalnih besedil mnogokrat povsem nasprotna, kar pelje tudi k razlagi vzroka za naše zanimanje: to je namreč odgovor na vprašanje, zakaj so tudi jezikovna sredstva, ki jih uporablja Boris Jež, tako drugačna od nevtralnih poročevalnih besedil. Ježev komentar se namreč s svojo namembnostjo in funkcijo razlikuje od poročevalskih besedil, saj njegova funkcija ni obveščanje javnosti o dogodkih in dogajanjih, kot je to naloga npr. vesti in poročil. V presojevalnih besedilih, kamor njegov komentar spada, torej v ospredje stopi avtorjev odnos do obravnavane teme. Svojo osebnost avtor kaže z individualnim jezikovnim stilom; Jež uporablja številne metafore, paronomazije, neologizme, z neobičajno uporabo časa pa odstopa tudi od klasične zgradbe komentarja.

Stilne značilnosti presojevalnih besedil, kot jih navaja Korošec (1998), bom aplicirala na Ježeve komentarje, poiskala pa bom predvsem tiste značilnosti, ki sodijo k t. i. avtorskemu stilu. Obravnavala bom predvsem sredstva, ki v poročevalskih žanrih prispevajo k stilni zaznamovanosti Ježevega komentarja.

2.1 OBJEKTIVNI IN SUBJEKTIVNI STILOTVORNI DEJAVNIKI

Stilotvorni dejavniki so vsi dejavniki, ki določajo izbiro sredstev in vplivajo na končni stil sporočila. Kadar vplivajo objektivne okoliščine, jih imenujemo objektivni, kadar pa gre za vpliv subjektivnih okoliščin (tvorec kot subjekt), jih imenujemo subjektivni stilotvorni dejavniki (Kalin Golob 2003).

K objektivnim stilotvornim dejavnikom češka stilistika prišteva naslednje dejavnike: (1) funkcijo sporočila, cilj sporočila in namen tvorca, (2) vrsto sporočila, ki je odvisna od sporočanjevskega položaja in objektivnih okoliščin, (3) jezikovni položaj in okolje, ki v ožjem pomenu označuje atmosfero, njene kvalitete in krog naslovnikov, ter odnos pisca do njih

(intimnost, uradnost), (4) naslovnika, ki je lahko znani ali neznani, posameznik ali kolektiv, (6) stopnjo pripravljenosti sporočila, (5) uporabljeno obliko sporočila (ta je lahko v knjižnem ali neknjižnem jeziku, pisano ali govorjeno); (7) uporabljeni kod sporočanja, (8) temo sporočanja, ki vpliva na natančnost in obvezujočnost sporočenega ter na način izražanja. Dejavniki češke stilistike, ki vplivajo na Borisa Ježa, so v prvi vrsti značilnosti komentarja kot novinarske vrste, torej vrsta sporočila (žanrske zahteve); stopnja pripravljenosti sporočila Ježevih komentarjev, ki je visoka, na kar bomo opozorili tudi v podpoglavjih čas v besedilih komentarjev in Besedilni nastopi, pa tudi Aktualizmi v besedilu; in poznavanje določene teme, o kateri Jež piše – od poznavanja teme je namreč odvisno, kako dobro bo avtor svoje stališče argumentiral.

O objektivnih stilotvornih dejavnikih piše tudi Korošec (1998: 226), ki kot najmočnejši objektivni stilotvorni dejavnik v poročevalstvu obravnava enake, podobne ali ponavljajoče se poročevalske ali resničnostne okoliščine, vendar za komentarje Borisa Ježa ugotavljam, da ta objektivni stilotvorni dejavnik nanje ne vpliva tako močno, kot npr. na poročevalna besedila, saj je za žanr komentarja značilno, da se pisec v vsakem komentarju ukvarja z drugačno problematiko, pa tudi razlogi za takšno tematiko so različni; vseeno pa vpliva tega dejavnika ne moremo zanikati. Korošec piše tudi o izrazitem pritisku na oblikovanje besedilnih začetkov, ki pri Temah dneva zahteva takojšen pristop k stvari, rezultat pa je izrazita kratkost začetka besedila, zato pisec iz spomina vzame določen miselni vzorec. Menim, da ta objektivni stilotvorni dejavnik (ki zahteva kratkost začetka besedila), ne deluje v tolikšni meri na žanr komentarja, saj je za komentar značilen zanimiv in aktualni začetek; v uvodu novinar zapiše dogodek, ki ga v nadaljevanju pojasni, pa vendar na Ježa vpliva v tolikšni meri, da oblikuje svoj tip besedilnih nastopov, kar bom pojasnila v nadaljevanju. Na Ježa gotovo vpliva tudi časovni dejavnik, saj mora vsak teden za Sobotno prilogo napisati nov komentar. Stopnja načrtovanja, s tem pa izbor snovi (ki je aktualna in polemična), postopka in kompozicije, o čemer več v nadaljevanju diplomskega dela, in stopnja oblikovanja (jezikovnih sredstev) sta pri Ježu ne glede na kratek časovni rok premišljeni, saj najpogosteje uporablja ekspresivne besede, s čimer posredno izrazi svoje mnenje in vpliva na bralca (kar sovпада z uporabljenim kodom sporočanja in poznavanjem teme sporočanja po češki stilistiki).

Našteti objektivni stilotvorni dejavniki določajo uporabo jezikovnih sredstev in obliko Ježevih komentarjev.

Subjektivni stilotvorni dejavniki pa so povezani s posameznikom (avtorjem) in tvorijo individualni, avtorski stil. Velika možnost delovanja subjektivnih stilotvornih dejavnikov se kaže v umetnosti funkcijski zvrsti in nekaterih publicističnih žanrih (presojevalna besedila: komentar, glosa, kolumna) (Kalin Golob 2003). K subjektivnim stilotvornim dejavnikom prištevamo intelektualno raven pisca, raven splošne in strokovne izobrazbe ter kulturno in družbeno razgledanost (Ježeva uporaba obnovitev in ponovitev), njegovo obvladovanje koda, življenjsko izkušnost, poznavanje teme, umeščenost tvorca v določeno družbeno skupino in okolje, avtorjeve značajske in duševne lastnosti (ko je nadnaslov njegovih komentarjev Bodice, ki je duhovito poimenovanje in izhaja iz njegovega priimka), trenutno fizično in psihično stanje, pripravljenost do sporočanja, lastnosti, povezane s starostjo in spolom, piscev odnos do naslovnika, osebne nagnjenosti pisca, vpliv njegovih bralnih navad (citati, frazemi). Vpliv naštetih subjektivnih stilotvornih dejavnikov se pri Ježu kaže v avtorski uporabi časa, uporabi številnih citatov, avtorskem besedilnem nastopu, medstav in aktualizmov. V nadaljevanju bom s stilno analizo komentarjev Borisa Ježa opredelila komentar kot novinarsko vrsto, njegove značilnosti in vse našete jezikovne elemente, ki kažejo na avtorski stil.

2.2 KOMENTAR KOT NOVINARSKA VRSTA

Žanrska uvrstitev Ježevih komentarjev zahteva premislek. Naloga se zdi povsem lahka – že sam nadnaslov uvršča njegova besedila med komentarje. Besedila, objavljena v Sobotni prilogi, so namreč 7 mesecev, od aprila do novembra 2004, naslovljena kar kot komentar, 5 mesecev, od novembra 2003 do aprila 2004, pa so naslovljena kot Bodice.

Koširjeva (1988: 63) ločuje informativno in interpretativno zvrst. O ločevalni normi med informativnimi in interpretativnimi žanri govori tudi Monika Kalin Golob (2004: 708); ločevalna norma se kaže tudi v rabi jezikovnih sredstev: poročevalna besedila so stilno nevtralna, objektivizirana sporočila; v presojevalnih pa avtor mnenje izraža izrecno in neizrecno, kar se na jezikovni ravni kaže tudi z izborom aktualiziranih jezikovnih sredstev. Predmet komentatorske vrste, ki je del interpretativne zvrsti in kamor po Koširjevi (1988: 82) spada komentar, je ozadje nekega dogodka, o katerem je javnost že obveščena. Komentar je torej vrsta novinarskega sporočanja interpretativne zvrsti, ki pojasnjuje ozadje večjega dogodka z večjim številom prvin, ki se po objavi v vesti naslovniku zdi precej nedojemljiv, tako da dogodek umesti v logiko naravnega reda vzroka in posledic.

Koširjeva (1988: 82) piše, da komentatorske vrste v interpretativni zvrsti svoje predmete upovedovanja ocenjujejo, vrednotijo, pojasnjujejo, analizirajo in razlagajo. V njih je novinar angažiran, zapisuje subjektivni odnos so dogajanja in nikakor ni nevtralen opazovalec. Poleg komentarja po Koširjevi v interpretativno zvrst sodijo še uvodnik, kolumna in glosa. Analiza komentatorske vrste, s tem pa komentarjev, sega v ozadja, raziskuje razmerja med dogajanjem, išče vzroke in nakazuje posledice.

Shema komentarja Koširjeva (1988: 84) označuje za nezapleteno; klasični uvod, jedro in zaključek, pri čemer v uvodu novinar zapiše dogodek, ki ga bo v nadaljevanju pojasnil. Jedro je sestavljeno iz pojasnil: iz komentatorjevih stališč, zakaj je do dogodka prišlo, in argumentov, ki ta stališča dokazujejo. Sporočevalec pa je v tekstu prisoten s svojim mnenjem, ki ga mora argumentirati do tolikšne mere, da v naslovniku zbuja občutek logične zgoditve dogodka. Po Đuriću (1983: 164) je zgradba komentarja sestavljena iz povoda, argumentacije in zaključka oziroma sporočila komentarja. Đurić ugotavlja, da: »komentirati pomeni argumentirati, ob čemer argumentacija ni vsako prosto naštevanje slik, podatkov, števil, prav tako tudi vsako moraliziranje ni pravo sporočilo komentarja«. Argumentacijo poleg Koširjeve in Đurića kot značilno za komentar poudarja tudi Čepič (2000: 9), ki tekstovno vrsto komentar po Lügerju uvršča med mnenjsko-poročevalne tekste, skupaj z glosa in kritiko. Avtor poudarja, da je »izhodišče komentarja po navadi problematizacija dejanskega stanja in načinov ravnanja – na primer s kritiko danih izjav, navajanjem kontroverznih ali utemeljevalnih argumentov, ki sporno oziroma domnevno sporno napravijo za predmet diskusije.« (Lüger v Čepič 2000: 9). Temu in želji avtorja, da bi bili njegovi sklepi sprejeti kot veljavni, ustreza prevlada argumentativnih besedilnih struktur v komentarju.

Koširjeva navaja, da je komentar poleg vesti in poročil najznačilnejši žanr dnevniškega časopisa; piše ga specialist za svoje področje (1988: 85). Podobno ugotavlja Đurić, ko navaja trditev Josipa Biškupa: »Komentar se šteje kot najvišji domet novinarstva. Komentatorji so najbolj ugledni in najbolj sposobni novinarji.« (1993: 163).

Komentar Borisa Ježa torej žanrsko ustreza tako opredelitvi Koširjeve, da avtor v komentarju svoj predmet upovedovanja ocenjuje, vrednoti, pojasnjuje, analizira in razlaga, kot Kalin Golobove, ki govori, da avtor v presojevalnih žanrih mnenje izraža izrecno in neizrecno, kar se na jezikovni ravni kaže tudi z izborom aktualiziranih jezikovnih sredstev. Ugotovimo lahko, da so pri Ježu prisotni tako elementi, zaradi katerih bi njegova besedila lahko uvrstili

med presojevalna besedila (saj avtor jasno pokaže, na katero stran konfliktna tema se je postavil), po drugi strani pa so pri njem prisotni tudi beletristični elementi (refren, metafore idr.). Nekoliko težje je opredeliti shemo Ježevega komentarja. Njegov komentar namreč ne ustreza opisu Koširjeve. Zgradba Ježevega komentarja je premišljena; v uvodu Jež izhaja iz dogodka v preteklosti, njegovo jedro je namenjeno aktualnemu dogodku, ki ga nato v zaključku poveže z uvodom. Tako tisto, kar v uvodu deluje nebitno, v zaključku Jež osmisli, argumentacija pa se prepleta skozi celotno besedilo. Zapletena zgradba Ježevega komentarja bolj ustreza Đuričevi opredelitvi, saj poudarja argumentacijo v jedru komentarja, natančneje pa jo bomo opredelili v podpoglavju Časje.

3. STIL NASLOVJA KOMENTARJEV BORISA JEŽA

Pojem naslova pri nas opredeljujejo različni avtorji. Na splošno ga opredeljuje Matjaž Kmecl (1996: 196), ko ga definira kot:

obvezno prvino zunanje zgradbe, ki stoji na čelu besedila / .../ in napoveduje njegovo 'vsebino', vendar tudi zunanjo, oblikovno zgradbo / .../, ali pa je njegova napoved vsebinsko-oblikovne narave / .../. Glede na 'vsebino' lahko napoveduje, naslov, snov, idejo, osrednjo osebo, dogajalni prostor, predmet, okrog katerega je nanizana pripoved, kakšnega od poglavnih motivov, poklic osrednje osebe, vzgojni namen, dogajalni čas ipd. Naslov je lahko do vsebine opisen, lahko simbolen, komičen. V vsakem primeru je naslov pomemben člen besedila, saj uresničuje prvi stik z bralcem / .../. Od njega je torej v veliki meri odvisno, ali bo bralec knjigo vzel tudi natančneje v roke.

Prebiranje Ježevih komentarjev to potrdi, saj se naslovi večinoma nanašajo na osrednjo temo besedil. Časopisni naslov pa definira Korošec (1998: 46):

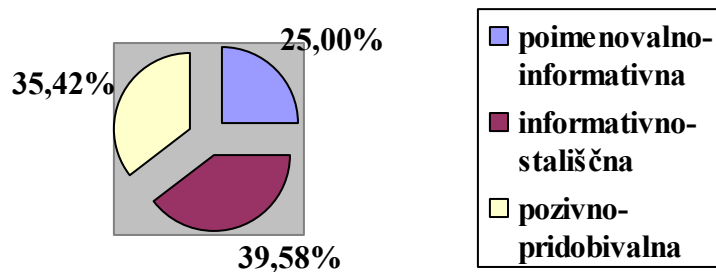
Časopisni naslov je iz ene ali več besed in znakov tvorjeno stavčno ali nestavčno sporočilo, ki napoveduje in se vsebinsko nanaša na praviloma eno, od drugih besedil grafično ločeno, vsaj iz ene stavčne enote sestojече besedilo ali besedilno enoto, tako da je tudi sam grafično ločen od tega besedila, in ima poimenovalno-informativno, ali informativno-stališčno, ali pozivno-pridobivalno funkcijo.

Tabela 1.1: Funkcije naslovov Borisa Ježa

Št.	datum	Naslov	Funkcija
2003			
1.	8. 11.	Pasja kultura	poimenovalno-informativna
2.	15. 11.	Primorska je neprevedljiva	informativno-stališčna
3.	22. 11.	Kdo je napadel Haileja Selasija?	informativno-stališčna
4.	29. 11.	Balkanski žur	poimenovalno-informativna
5.	6. 12.	Kdaj bo visel kak bankir?	pozivno-pridobivalna
6.	13. 12.	Anatomija nekega oporečništva	informativno-stališčna
7.	10. 12.	Willy, nasvidenje!	pozivno-pridobivalna
8.	27. 12.	Kaj nam poje avtobus?	pozivno-pridobivalna
2004			
9.	3. 1.	Kaj pa mi »vpisani«?	pozivno-pridobivalna
10.	10. 1.	Mačkofobnost in krokodilofobnost Slovencev	informativno-stališčna
11.	17. 1.	Adolf in Silvio	poimenovalno-informativna
12.	24. 1.	Old Boys	poimenovalno-informativna
13.	7. 2.	Pristanišče Riccardo Illy?	poimenovalno-informativna
14.	14. 2.	Njihova pota niso naša pota	informativno-stališčna
15.	21. 2.	Stvaritelji in izbrisovalci	pozivno-pridobivalna
16.	28. 2.	Diktatura kranjske klobase	pozivno-pridobivalna
17.	6. 3.	Na točki $y = 392327$, $x = 140705$, napaka = 30-100	pozivno-pridobivalna
18.	13. 3.	Dekameron in trebušne plesalke	poimenovalno-informativna
19.	27. 3.	Tanker in invalidski voziček	pozivno-pridobivalna
20.	3. 4.	Prikazen, slepilo, privid?	pozivno-pridobivalna
21.	10. 4.	Nevarnost kot varnost	informativno-stališčna
22.	17. 4.	Ekshibicionistični Dimitrij, pridkana Zdenka	informativno-stališčna
23.	24. 4.	Izpraznjenost praznikov ali civilizacija hitre pokvarljivosti	poimenovalno-informativna
24.	8. 5.	Kje so blokade? Padajo	informativno-stališčna

25.	15. 5.	Jimmy Hoffa in (kdo za vraga je ta) Peter Vrisk	pozivno-pridobivalna
26.	15. 5.	Se spominjaš, Dol pri Hrastniku?	pozivno-pridobivalna
27.	22. 5.	Bojte se saracenskih plejbojev	pozivno-pridobivalna
28.	29. 5.	Tito bi bil hud zaradi nafte	informativno-stališčna
29.	5. 6.	Dickensovi časi naše demokracije	informativno-stališčna
30.	12. 6.	Trigonometrična točka	poimenovalno-informativna
31.	19. 6.	Galerija, črpalka, trgovina ... Smo se za to borili?	pozivno-pridobivalna
32.	26. 6.	Dimitrij in Lojze	poimenovalno-informativna
33.	3. 7.	Bo Martin Strel naša blagovna znamka?	pozivno-pridobivalna
34.	10. 7.	Imate klistir?	pozivno-pridobivalna
35.	17. 7.	Duša živali in jajčni rumenjaki	poimenovalno-informativna
36.	24. 7.	Zaklenjena vrata Marjana Podobnika	informativno-stališčna
37.	31. 7.	Grobišča in odlagališča	informativno-stališčna
38.	7. 8.	Globina grla ali odstavite že koga	pozivno-pridobivalna
39.	14. 8.	Boj na požiralniku	informativno-stališčna
40.	21. 8.	Križ nad stometrsko praznino	informativno-stališčna
41.	28. 8.	Lozovača in ura s kukavico	informativno-stališčna
42.	4. 9.	In kdaj »rasna čistost« naše ustave?!	pozivno-pridobivalna
43.	11. 9.	Bo ljubljansko županstvo nabavilo naglavne rute?	pozivno-pridobivalna
44.	18. 9.	Polnomastno mleko in več gibanja	poimenovalno-informativna
45.	9. 10.	Skrajno inovativna listina, pol stoletja pozneje	informativno-stališčna
46.	16. 10.	Bengalski šakali in tigri	informativno-stališčna
47.	23. 10.	Majhen košček teme, a zato toliko bolj črn	informativno-stališčna
48.	30. 10.	Rdeči diktatorji nekdanj in zdaj	informativno-stališčna

Slika 1.1: Grafični prikaz funkcij naslovov Borisa Ježa

Iz slike 1.1 in tabele 1.1 je razvidno, da je pri naslovih Borisa Ježa najpomembnejša informativno-stališčna funkcija, ki po Korošcu (1998) o vsebini besedila informira, pri čemer izrazito izstopa vrednotenje te vsebine. Analiza Ježevih komentarjev je pokazala, da so naslovi z informativno-stališčno funkcijo zastopani v 39,58-odstotnem deležu. Naslovi njegovih komentarjev prinašajo informacije o vsebini besedila, ki ga avtor začini s svojimi stališči. V komentarju z naslovom *Mačkofobnost in krokodilofobnost Slovencev* (10. 1. 04) Jež govori o domnevnem strahu Slovencev pred različnimi stvarmi: »/ .../ V modi so predvsem neskončna pogrevanja o ksenofobnosti, homofobnosti, mačkofobnosti, krokodilofobnosti ... Slovencev, ki da so agresivni do čefurjev, Romov, homoseksualcev in, kot zdaj slišimo, tudi do pripadnikov obeh uradnih manjšin / .../«. Avtor stališče pokaže z uporabo neologizmov (mačkofobnost, krokodilofobnost). Naslednji zanimiv primer je denimo naslov *Ekshibicionistični Dimitrij, pridkana Zdenka* (17. 4. 04), kjer Jež predstavlja svoja stališča o zunanjem ministru in takrat novoimenovani pravosodni ministrici. Jež svoje stališče nakaže z uporabo pridevnikov ekshibicionistični in pridkana. V komentarju *Tito bi bil hud zaradi nafte* (29. 5. 04) pa Jež stališče izraža z uporabo pogovornega izraza.

Jež pogosto uporablja tudi naslove s pozivno-pridobivalno funkcijo, pri čemer se neposredno na bralca, torej z drugo osebo množine, ne obrača pogosto, v obdobju enega leta samo enkrat: *Bojte se saracenskih plejbojev* (22. 5. 04). Pridobivalna funkcija se kaže predvsem v izboru avtorjevih tem, ki so polemične, avtor pa v komentarju zavzame stališče, s katerim želi javnost prepričati, da je njegovo mnenje dovolj dobro argumentirano (Korošec 1998: 49).

Med 48. pregledanimi komentarji sem našla 35,42-odstotni delež naslovov s pozivno-pridobivalno funkcijo. Boris Jež tako tudi v besedilu komentarja *Kdaj bo visel kak bankir?* (6. 12. 03) sprašuje tako bralce kot oblasti, naj preverijo delovanje bankirjev v aferi SIB, komentar pa sicer povzema vse takratne primere korupcije v Sloveniji od prometnih dovolilnic, prodaje železarn, operacijskih miz v Kliničnem centru, prepredaje bolnišnice Trnovo, Zbiljskega gaja itd., tako da Jež pravzaprav poziva k preprečevanju korupcije v Sloveniji in hkrati nanjo opozarja, že v naslovu pa to izrecno nakaže.

Poimenovalno-informativna funkcija poimenuje vsebino besedila, tako da je iz naslova, ki ima to funkcijo, mogoče razbrati osnovno sporočilo besedila in najpomembnejše informacije, denimo o dogodku, ki ga besedilo komentira (Korošec 1998: 48). Analiza je pokazala, da je Jež naslov s takšno funkcijo uporabil devetkrat, kar predstavlja 25-odstotni delež. Kadar Jež uporabi tak naslov (npr. *Trigonometrična točka* (12. 06. 04), *Balkanski žur* (29. 11. 03), *Adolf in Silvio* (17. 1. 04)), že v naslovu poimenuje temo, o kateri bo pisal komentar.

3.1 TIPOLOGIJA NASLOVOV

Korošec (1998: 50) celotno naslovje deli na štiri enote, in sicer na nadnaslov, veliki naslov, podnaslov in sinopsis. Kadar naslovje sestavljajo vse štiri enote, ga imenujemo polno, v nasprotnem primeru pa je nepolno, ob čemer ga morata sestavljati vsaj dve enoti.

Pri Ježevem primeru imamo dve enoti naslovja: prva je širša oznaka, in sicer *Bodice* ali kar preprosto *Komentar*, ki se pojavlja nad vsemi njegovimi komentarji. Jež v obdobju enega leta le dvakrat odstopa od teh dveh oznak, in sicer gre za širši oznaki *Ravnanje z zaporniki* (15. 5. 04) in *Londonski memorandum* (9. 10. 04). Drugi, glavni naslov (veliki po tipu) je vsakem komentarju drugačen in se vsebinsko nanaša na del teme besedila.

Ko želimo takšno Ježevo naslovje opredeliti po Koroščevi tipologiji naslovov, bi lahko oznaki *Bodice* in *Komentar* razumeli kot nadnaslov, ožjo oznako, ki je vsakič drugačna, pa kot veliki naslov. Če ob tem gledamo Koroščevo tipologijo naslova, ugotovimo, da Ježeve *Bodice* oziroma *Komentar* nimajo sinopsisa in podnaslova, kar po Korošču pomeni, da je takšno naslovje vezano na enostolpčna časopisna besedila (1998: 51). To pri Ježu ne drži, saj njegovi komentarji večinoma niso enostolpčni, pa kljub temu niso okrnjeni. Nadnaslov in veliki naslov pri Ježu nista vezana (zaimensko, skladijsko ali leksemsko), saj sta *Komentar* in

Bodice stalna naslova komentarja in tako se veliki naslovi ne nanašajo dosledno na nadnaslov, ampak tvorijo samostojne enote. Po Korošču torej tako naslovje imenujemo naslovje prostih enot (18. 9. 04; nadnaslov: *Bodice*, veliki naslov: Polnomastno mleko in več gibanja). Naslovje Borisa Ježa je skupek nadnaslova in velikega naslova.

Nadnaslov Ježevega komentarja v Delovi Sobotni prilogi v obdobju do aprila 2004 *Bodice* lahko štejemo za tehnično formalnost, saj se pojavlja na istem delu strani (v zgornjem desnem kotu), vendar je ta oznaka tudi vsebinsko pomembna, saj je poimenovanje duhovito in stilno opazno, nastalo zaradi avtorjevega priimka. Njegovi komentarji namreč zbujejo pozornost, apelirajo na bralce, oblast, torej 'bodejo'. Kasneje (po aprilu 2004) so njegovi komentarji nadnaslovljeni kar preprosto kot *Komentar*, vendar ob pregledovanju besedil nisem opazila, da bi bili komentariji, nadnaslovljeni kot *Bodice*, bolj kritični oziroma bi 'bolj bodli' kot komentariji, nadnaslovljeni preprosto kot *Komentar*. V besedilih ne glede na nadnaslov Jež večkrat obravnava aktualne teme, ki jih tako tudi naslovi, na primer v komentarju z naslovom Kdaj bo visel kak bankir (6. 12. 03) govori o porastu korupcije v političnih in predvsem ekonomskih elitah pri nas, v komentarju z naslovom Willy, nasvidenje! (20. 12. 03) med drugim govori o slabi slovenski filmski produkciji s pomočjo filmske prispodobe, kita Willyja, v komentarju z naslovom Tito bi bil hud zaradi nafte (29. 5. 04) pa govori o krizi na trgu tekočih goriv, ki se odraža tudi pri nas. Tako je pomemben vsebinski začetek besedila šele v velikem naslovu, poimenovanje nadnaslova *Bodice* pa tudi upravičeno, saj vedno pokriva vsakokratno temo besedila, ko s svojimi zapisi 'bode'.

3.1.1 AKTUALIZMI V NASLOVJU

Ježevi komentarji spadajo med presojevalna besedila, v katerih avtor kaže svojo navzočnost. To počne z aktualizacijo, ki po Korošču (1998: 15) pomeni novo, svežo, posebno nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka. Aktualizmi so eno najpomembnejših orodij Ježevega avtorskega stila.

Precej izrazita in stilno opazna je med aktualizmi pri Borisu Ježu raba obnovitev klišejev ali vzorcev. O tem več v enem od naslednjih podpoglavij, tu pa se osredotočam predvsem na aktualizme, ki jih štejemo k tropom. Analiza Ježevih komentarjev je pokazala, da avtor enkrat uporabi **oksimoron** ali duhoviti nesmisel: Nevarnost kot varnost (10. 4. 04), in **paronomazijo**, kjer gre za besede, ki po zunanji obliki (pisava in izgovorjava) spominjajo ena

na drugo, vendar so označevalci za povsem različne danosti: Izpraznjenost praznikov (24. 4. 04). Boris Jež je v pregledanem gradivu enkrat uporabil **aposoiezo** ali zamolk, katere namen v Stilistiki slovesnega poročevalstva pojasnjuje Korošec (1998: 18): »Zamolk je pomenska ali tudi intonacijska nepopolnost, nedokončanost ima okrepljeno aktualizirano vlogo, ko se nedokončanost povedi razširi na nedokončanost misli. Znak tropičje ne nadomešča znane in zato redundantne prvine, / .../ ampak priklicuje neimenovane, a pričakovane in znane okoliščine, posledice. Neizrečeno je tako še izrazitejše.«. Primer pri Ježu je Galerija, črpalka, trgovina ... Smo se za to borili? (19. 6. 04).

»Tudi aktualizmi zaradi uporabe besed **ekspresivne (včasih tudi pogovorne)** stilne vrednosti kažejo, da tvorec pomensko vsebino besede vrednoti.« (Korošec 1998: 19). Ekspresivne besede uporablja tudi Jež, in sicer v naslednjih primerih: Bo ljubljansko županstvo nabavilo naglavne rute? (11. 9. 04), pri čemer je ob besedi 'nabaviti' v Slovarju slovenskega knjižnega jezika kvalifikator ekspresivno in pa Ekshibicionistični Dimitrij, pridkana Zdenka (17. 4. 04), kjer je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika ob besedi 'pridkana' oznaka ljubkovalno, vendar jo Jež uporabi z ironijo. Ekspresivne besede Jež uporablja, da bi z pokazal svoj odnos do teme, o kateri piše. V primeru Tito bi bil hud zaradi nafte (29. 5. 04), pa je beseda 'hud' označena s kvalifikatorjem pogovorno.

Jež v naslovju enkrat uporabi tudi slengizem; v naslovu Balkanski žur (29. 11. 03), kjer ima beseda 'žur' v Slovarju slovenskega knjižnega jezika oznako žargonsko; v naslovu Jimmy Hoffa in (kdo, za vraga, je ta Peter Vrisk) (15. 5. 04) pa Jež uporabi kletvico 'za vraga'.

Pomembno vlogo imajo tudi metafore in metonimije, npr.: Primorska je neprevedljiva (15. 11. 03), kjer Jež v komentarju pojasnjuje, da ne more pripadati ne Primorcem ne Italijanom, Kaj nam poje avtobus (27. 12. 03), kjer avtobus prevzame človeško vlogo in poje, in še Diktatura kranjske klobase (28. 2. 04), kjer Jež v komentarju razlaga, kako Slovenci varčujemo s kranjskimi klobasami, ki pa nam niso všeč, četudi so poceni. Izpraznjenost praznikov ali civilizacija hitre pokvarljivosti (24. 4. 04) je metafora za hitro izgubljanje prevelikega in spreminjajočega se števila praznikov, ki se jih ljudje naveličajo. Ježeve metafore popestrijo in razgibajo branje, s tem pa pritegnejo pozornost bralca in hkrati vplivajo na njegovo sprejemanje avtorjevih stališč.

Nove besede, tako imenovani **neologizmi**, so s stališča stilnega položaja v poročevalskih besedilih zelo podobne arhaizmom, najbolj po tem, da tu ni prave poimenovalne potrebe po njih. »Besedilo le poživljajo, avtor se poigrava z besedotvornimi postopki in s tem ustvarja stik z naslovnikom, od katerega pričakuje, da bo spoznal stilni namen uporabe novih besed, ker pa je glede tega pogostoma v dvomih, na tak aktualizem opozori tako, da besedo postavi med narekovaje.« (Korošec 1998: 26). S tem pa je položaj novih besed podoben položaju slengizmov, poznamo tudi neologizme, tvorjene za enkratno priložnost, torej hapakse, v to skupino pa sodijo še novi žargonizmi in novi termini, ki pa že imajo poimenovalno funkcijo. Po Korošču (1998: 27) sta lastnosti hapaksov, da so narejeni za rabo v čisto določenem sobesedilu, in pa, da imajo pogosto ekspresivno vrednost. Ježevi primeri neologizmov oziroma še natančneje hapaksov so: Kaj pa mi 'vpisani'? (3. 1. 04), Mačkofobnost in krokodilofobnost Slovencev (10. 1. 04). Ježevi hapaksi izključujejo težnjo po uveljavitvi v rabo in imajo ekspresivno vrednost. Razlagi teh novih besed najdemo v besedilu komentarja, in sicer besedo 'vpisani' Jež dobi iz njene protipomenke 'izbrisani', besedi 'mačkofobnost' in 'krokodilofobnost' pa iz oblikoslovno in besedoslovno prevzete besede iz tujega jezika (fobija).

Vse bi po Logarjevi (2005: 222) uvrstila v vrsto tvorjenk, ki dnevno nastajajo tako kot drugotna, vendar pa stilno-zaznamovana poimenovanja za že poimenovano. Jež pomen teh besed stilno zaznamuje, njegov namen pa je izraziti svoje mnenje, ciničen odnos do opisanega.

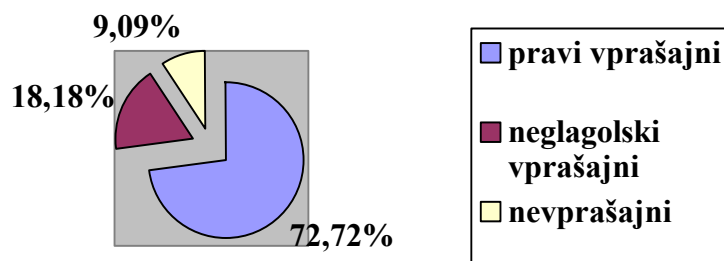
3.1.1.1 INTERPUNKCIJSKI NASLOVI

Pomemben del oblikovanja stila časopisnih naslovov predstavljajo ločila. Njihovo rabo določa pravopis, vendar jo ob tem pisec lahko upošteva ali tudi ne. Kadar pisec upošteva pravopisna pravila, je stopnja opaznosti naslova nižja; kadar ne, je stopnja nasprotno višja. »Mogoče je reči, da imajo ločila v naslovih poleg prvotne, interpunkcijske vloge / .../, še drugotno, naslovno vlogo, kamor spada tudi to, da so lahko opuščena.« (Korošec 1998: 106). Korošec torej glede na to, koliko v ospredje stopa naslovna vloga ločil v časopisnih naslovih, ločuje štiri vrste ločil, pri čemer prva predstavlja najvišjo stopnjo naslovnih posebnosti: veliki ločili vprašaj in klicaj, mali ločili dvopičje in pomišljaj, parni ločili oklepaj in narekovaj in izpustno ločilo tropičje.

3.1.1.1.1 VELIKO LOČILO

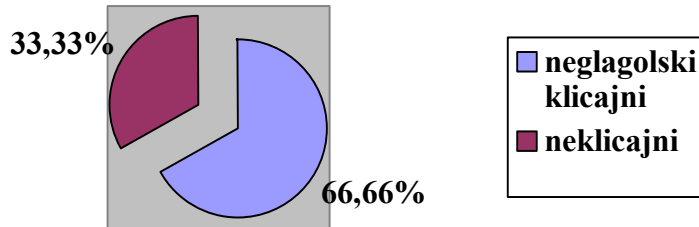
Jež v naslovih pogosto uporablja velika ločila. Korošec (1998: 106) pri ločilu vprašaj ločuje vprašajne naslove (kjer vprašaj skladenjsko vlogo, vendar so ti naslovi brez vprašalnic in so lahko glagolski ali pa neglagolski), prave vprašajne naslove (katerih vprašalnost je izražena z vprašalnicami in vprašajem), ter nevprašajne naslove (ki so vprašalne povedi brez vprašaja in po Korošču najmanj opazni). Boris Jež najpogosteje uporablja prave vprašajne naslove, med pregledanim gradivom (48 komentarjev) sem našla osem primerov pravih vprašajnih naslovov (Kdo je napadel Haileja Selasija? (22. 11. 03), Kdaj bo visel kak bankir? (6. 12. 03), Kaj pa mi 'vpisani'? (3. 11. 04), Se spominjaš, Dol pri Hrastniku? (15. 5. 04) itd.). S temi vprašanji Jež naslavlja bralca in širšo javnost (s tem pa tudi odgovorne), naj odprti problem, kateremu posveti komentar, rešijo. Temo, o kateri piše, tudi jasno kritizira, na avtorski način argumentira svoje stališče in nakaže možne rešitve skozi celotno besedilo, o čemer bomo napisali več v enem od naslednjih poglavij. Tak primer je Kdaj bo visel kak bankir?, kjer že v naslovu ponuja odgovor, da je treba bankirje vzeti pod drobnogled in jih kaznovati za njihove napake. Dvakrat uporablja tudi neglagolski vprašajni naslov (Pristanišče Riccardo Illy? (7. 2. 04), Prikazen, slepilo, privid? (3. 4. 04), ki imata vlogo retoričnih vprašanj, na katera Jež ne pričakuje odgovora oziroma je odgovor vsebovan v vprašanju, hkrati pa avtor s takšnim vprašanjem prisili bralca, da odgovor poišče sam). V retoričnih vprašanjih Jež opozarja na javne probleme v slovenski družbi in po svetu, ki že dolgo ostajajo nerešeni; kritizira domačo in tujo oblast. Glagolskih vprašajnih naslovov v pregledanem gradivu nisem našla. V njegovih komentarjih pa najdemo tudi en nevprašajni naslov: Kaj nam poje avtobus (27. 12. 03), kjer gre tudi za obnovitev vzorca.

Slika 1.2: Grafični prikaz vprašajnih naslovov Borisa Ježa

Glede klicaja Korošec (1998: 106) ugotavlja, da se čustveno neobarvane velelne povedi pišejo brez klicaja, kar je zapisano tudi v Slovenskem pravopisu (1007: 43); klicaj se piše na koncu čustveno obarvanih povedi, ne glede na čustveno obarvanost pa stoji za (pa)stavčno osamosvojenimi medmeti in zvalniki. Korošec ločuje prave klicajne naslove (ki so stavki v velelnem naklonu in z močnim čustvenim poudarkom), glagolske oziroma neglagolske klicajne naslove (ki po obliki niso velelne povedi, niso pa tudi medmeti ni zvalniki, vendar jim ločilo klicaj daje posebno čustveno poudarjenost) in neklicajne naslove (ki po Koroščevem mnenju izhajajo iz prostorske stiske avtorja besedila). Boris Jež klicaja pri naslovju ne uporablja velikokrat. Willy, nasvidenje! (20. 12. 03) je edini primer neglagolskega vprašajnega naslova, primera neklicajnega naslova pa sta Globina grla ali odstavite že koga (7. 8. 04) in Bojte se saracenskih plejbojev (22. 5. 04).

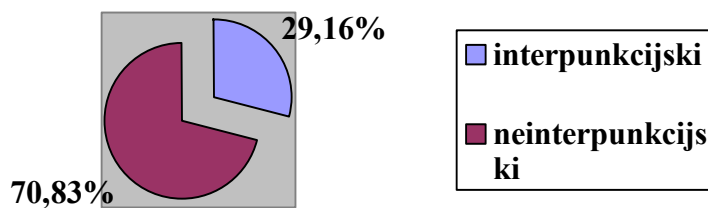
Slika 1.3: Grafični prikaz klicajnih naslovov Borisa Ježa

Med aktualizmi je najmanj izrazita stilno opazna raba ločil, torej vprašaj in klicaj, ki nastopata tam, kjer ju pravopisna norma ne zahteva. Slovenski pravopis (1997: 42) navaja, da vprašaj v naslovi besedil za vprašalnimi povedmi pišemo navadno le v primerih, ko bi se sicer vprašalna poved lahko razumela pripovedno. Jež štirikrat postavlja vprašaj na koncu tistih povedi, za katere je jasno, da so vprašalne; gre za prave vprašajne naslove, na primer *Kdo je napadel Haileja Selasija?* (22. 11. 03), *Kdaj bo visel kak bankir?* (6. 12. 03), *Kaj pa mi 'vpisani'?* (3. 11. 04), *Se spominjaš, Dol pri Hrastniku?* (15. 5. 04). Stilno nezaznamovano pa so vprašaji uporabljeni v tistih povedih, kjer sicer ne bi vedeli, da gre za vprašajne povedi. Jež denimo takšno aktualizacijo uporabi enkrat: *Imate klistir?* (10. 7. 04). Raba klicaja pa je upravičena in stilno nezaznamovana v naslednjem Ježevem primeru: *Willy, nasvidenje!* (20. 12. 03), saj brez klicaja ne bi vedeli, da gre za klicajno poved.

Analiza je pokazala (glej sliko 1.4), da je kar 26,16 odstotkov vseh Ježevih naslovov interpunkcijskih; Jež z uporabo ločil v naslovju vpliva na bralca in izraža svoje stališče.

Slika 1.4: Grafični prikaz razmerja med interpunkcijskimi in neinterpunkcijskimi in neinterpunkcijskimi naslovi Borisa Ježa

3.1.1.2 OBNOVITVE V NASLOVJU

Kot aktualizmi v naslovih pogosto nastopajo tudi obnovitve vzorcev in klišejev. Tudi Jež poseben stilni učinek dosega z naslovi, ki imajo spremenjen le en del, prvotni vzorec pa naj bi bralci prepoznali. Enakovredno uporablja obnovitve vzorca in klišeja, medtem ko sem našla le en primer ponovitve vzorca. Da bi lažje razumeli, kaj obnovitve v naslovju so, pogledjmo najprej splošne značilnosti obnovitev vzorcev in klišejev. Ponavadi se pojavljajo v naslovih avtorskih besedil, predvsem v komentatorski vrsti, torej v komentarju. »Obnovitve so vrsta aktualizacije v časopisnih naslovih. / .../ Glede na izbiro sestavin se obnovitve delijo na obnovitve klišejev in obnovitve vzorcev. Glede na obliko oziroma podobnost z virom, katerega obnovitev predstavljajo, pa je v vsaki skupini še podskupina: ponovitve klišejev in ponovitve vzorcev.« (Korošec 1998: 124). Ponovitve so dobesedni prepis, pri obnovitvah klišejev pa nastopa samo tisti del frazema, ki zadošča, da iz njega rekonstruiramo pomen. Obnovitev vzorca je po Korošču (1998: 126) zasnovana na obliki frazema in je zamenjana le ena enota, lahko pa je obnovljena samo oblika. Korošec se pri terminih *obnovitev* in *obnovitev posameznih stilnih sredstev* naslanja na Toporišiča (Korošec 1998: 124).

Obnovljeni vzorec se po Korošcu (1998: 125) od obnovljenega klišeja loči po tem, da ni produkt poimenovalnega procesa, ampak označuje eno samo konkretno okoliščino in samo skupaj z njo ima svojo informativno vrednost. Kadar pa bralec prvotnega vzorca ne pozna, obnovljeni vzorec izgubi učinkovitost, saj miselna povezava med prvotnim naslovom in vsebino, ki jo avtor naslavlja zdaj, ni vzpostavljena. Viri obnovljenih vzorcev so tako znani izreki, pri katerih je lahko zamenjana ena enota ali pa je ohranjena samo oblika, naslovi dramskih in literarnih del ali citati umetniških del; obnovljeni so lahko tudi deli biblijskih izrekov in druge stalne zveze in poimenovanja. Sestavine vzorcev so: vzorec (skladenjska struktura ali formalna podoba besed, besedni red), oblikoslovne značilnosti besed, besednovrstna semantika in leksemi, najpogosteje pa so v obnovljenih naslovih spremenjeni leksemi in oblikoslovne značilnosti besed.

Obnovitve klišeja izhajajo iz splošno znanih rekel, rečenic, pregovorov, frazemov, še posebno ljudskih frazemov (Korošec 1998: 125). V naslovih frazemi ne nastopajo v celoti, ampak samo tisti deli, ki zadoščajo, da rekonstruiramo pomen, pri čemer je učinkovitost naslova, ki je obnovitev klišeja, v tem, da že pred branjem vsebine besedila lahko vemo, kakšna vsebina bo. Naslov poleg tega vsebino tudi že ovrednoti.

Med naslovi Borisa Ježa, ki sem jih pregledovala, so trije pravi obnovljeni naslovi. Kaj nam poje avtobus (27. 12. 03) je obnovitev vzorca, in sicer ljudske pesmi (/... / kaj nam poje ptičica, ptičica sinička / .../), Jež pa s tovrstnim naslovom izraža ironijo do amerikanizacije v Sloveniji (Amerika je imela prva avtobuse, kar Jež na začetku komentarja tudi pojasni), Old Boys (24. 1. 04) je obnovitev ameriške popevke z naslovom Bad boys, zato jo uvrščam v obnovitev vzorca. Avtor simpatizira z 'Old boysi', kot zapiše v komentarju; gre za vsemogočne nepolitične pomembneže, katerih zvezda počasi zahaja. Tretji obnovljeni naslov pa je Se spominjaš, Dol pri Hrastniku (15. 5. 04), kjer gre za obnovitev prvenca Emira Kusturice Se spominjaš, Dolly Bell, s katerim je leta 1981 v Benetkah osvojil zlatega leva.

Ponovitev vzorca (kjer gre za dobesedne ponovitve) Boris Jež med pregledanim gradivom uporabi dvakrat: naslov istoimenske novele Prežihovega Voranca Boj na požiralniku (14. 8. 04), kjer boj za prvo mesto v Liberalni demokraciji Slovenije primerja z bojem, vnaprej obsojenim na propad; Moja pota niso naša pota. Moje misli niso vaše misli (14. 2. 04) pa je biblizem, kar v nadaljevanju komentarja pojasni tudi Jež: »/ .../ je nadškof Franc Rode, verjetno prihodnji kardinal, citiral Gospoda.«

Biblizem Križ nad stometrsko praznino (21. 8. 04), sicer izhaja iz Biblije, vendar se izkaže, da neposredne povezave z besedilom Biblije nima, zato ni prava obnovitev vzorca niti ponovitev vzorca, pojasnjuje Mirjana Filipič, asistentka pri Katedri za svetopisemske vede in judovstvo na ljubljanski Teološki fakulteti:

Povezava med križem in stometrsko praznino nima neposrednih bibličnih osnov. V Svetem pismu nimamo nobenega besedila, ki bi nakazovalo kakšno sorodnost med tema dvema pojmom. Tudi z geografsko-arheološkega vidika bi jo težko zagovarjali kot realno, saj teren, kjer naj bi stal Kristusov križ, nima prepadov. Sam na sebi lahko izraža neko povzdignjenost križa visoko v praznino, ki je lahko skrivnostna, po človeško težko dojemljiva in osmišljena, zato oddaljena. / .../ Povezavo gre iskati v Evangeliju po Mateju, kjer je opisano, da so se po Kristusovi smrti skale razpočile, da se je zemlja stresla in je nastal velik potres (27, 54). Na tak način je simbolično izražena reakcija stvarstva, ki nakazuje preobrazbo naravnega reda - ... iz smrti v vstajenje. To pa se v naravi simbolično izraža z odpiranjem novih prepadov.

4. STIL BESEDILA KOMENTARJEV BORISA JEŽA

O zgradbi komentarja smo že govorili v podpoglavju Komentar kot novinarska vrsta. Na kratko ponovimo: shema komentarja je po Koširjevi (1988) nezapletena; sestavljen je iz klasičnega uvoda, jedra in zaključka, pri čemer v uvodu novinar zapiše dogodek, ki ga bo v nadaljevanju pojasnil. Jedro je sestavljeno iz pojasnil: iz komentatorjevih stališč, zakaj je do dogodka prišlo, in argumentov, ki ta stališča dokazujejo. Po Đuriću (1983) je zgradba komentarja sestavljena iz povoda, argumentacije in zaključka oziroma sporočila komentarja. Shema komentarja Borisa Ježa pa kljub dejstvu, da žanrsko ustreza tako opredelitvi Koširjeve, da avtor v komentarju svoj predmet upovedovanja ocenjuje, vrednoti, kot Kalin Golobove, ki govori, da avtor v presojevalnih žanrih mnenje izraža izrecno in neizrecno, kar se na jezikovni ravni kaže tudi z izborom aktualiziranih jezikovnih sredstev, ni tako preprosta in je vezana predvsem na avtorsko argumentiranje. V tem poglavju si bomo pogledali zgradbo Ježevega komentarja in avtorsko argumentiranje, avtorsko uporabo citatov, medstav, besedilnih nastopov in na koncu aktualizacijo v besedilu.

4.1 ČAS V BESEDILIH KOMENTARJEV

Za poimenovanje časa kot objektivnega, fizikalnega potekanja in časa kot spoznavne kategorije, torej za izražanje tega, kako se čas odraža v človekovi zavesti (spoznavna vsebinska kategorija časa), imamo v slovenščini, kot tudi v drugih jezikih, en sam izraz, potem ko se je ločevanje med tema dvema pomenoma in pomenom zajemanja časovnosti v jeziku, tj. v oblikah za izražanje časa, vendarle – in ne brez nesmiselnih odporov – uveljavilo: ločimo med sedanjim, preteklim in prihodnjim časom ter (glagolskimi) oblikami za izražanje časov: sedanjik, preteklik, prihodnjik (časovniki) (Korošec 1998: 178).

Te čase, kot so zajeti v jeziku iz spoznavne vsebine v človekovem odražanju objektivnega časa, Korošec (1998) ločuje od časa kot trajanja; imenuje jih *časje*.

Korošec (1998) se v poglavju *Čas v poročevalskih besedilih* ukvarja s časi, ki nastopajo večinoma v poročevalnih besedilih, in ugotavlja posebnosti, ki jih poročevalska funkcija zahteva. Večinoma pa te posebnosti za Ježeve komentarje ne veljajo, saj gre za presojevalno besedilo, katerega namen ni informirati, temveč komentirati. Tako tudi ne gre za klasično ubesedovanje dogodkov, saj avtor komentira dogodke, ki so že bili bralcem predstavljeni in jih torej bralci poznajo. Dogodke omenja bolj zato, da bralce spomni nanje in ne, da bi jih o dogodkih informiral. Njegova informacija o času dogodka je zelo splošna in bralec jo mora predhodno poznati ali prepoznati v besedilu. Jež se že na začetku besedila naveže na neki pretekli dogodek, ki ga bo v besedilu komentiral, na primer: »General Wesleya Clarka Slovincem verjetno ni treba posebno predstavljati. Kot poveljnik Nata je bombardiral Srbijo in Črno Goro / .../« (22. 11. 03); »Slovenski parlament se je od minulega leta poslovil z razpravo o t. i. izbrisanih« (3. 1. 04). V tem navezovanju Jež ne poda natančne informacije o času, ko je razprava potekala, saj tudi brez točnega datuma poteka razprave komentar razumemo.

Po drugi strani je zelo prepoznavna avtorjeva značilnost, da vseskozi v komentarju opisuje več dogodkov, prepleta več zgodb, ki jih ovrednoti. Zgodb nikoli ne predstavlja v enem časovnem obdobju in naklonu, na kar najprej kaže mešana uporaba pogojnika in prihodnjika. Z njima izraža svoje mnenje in ponuja rešitve situacij, pri čemer prva trditev velja za pogojnik, npr. »Vlada – če zmore – bi temu morala narediti konec« (20. 12. 03), »T. i.

izbrisani so udarec v prazno, ki bi ga lahko ta politični sistem 'uredil' elegantneje« (3. 1. 04) in »Zdi se, kot da bi nam (kot vidimo v filmih) kak narednik ameriških marincev tulil v uho« (10. 1. 04). Raba prihodnosti je za Ježa značilna le v smislu ponujenih rešitev, ki jih zaradi stilnega učinka oblikuje v retorična vprašanja. Pojavijo na koncu komentarjev, vendar niso pogosta; našla sem 5 primerov, eden takih pa je: »Ali bo pravzaprav mogoč še hujši poraz, kot je bil vietnamski?« (22. 11. 03), »In kdaj bo ta nerodna Slovenija preskočila svoj pomol?« (20. 12. 03).

Časje, kot ga uporablja Boris Jež, je izjemno pomemben del njegovega individualnega stila; z njim zbuja pozornost in argumentira svoja stališča na način, ki bo bralce v veliki meri prepričal. Raba časja v Ježevih komentarjih ni konstantna; zaznamujejo jo preskoki iz preteklosti v sedanost in spet nazaj; tako Jež pogosto uporablja prijem, ko je v zgradbo vpleten 'pogled nazaj' ali retrospektiva, torej nekaj, kar bi ob spoštovanju naravne zaporednosti moralo stati v uvodnem poglavju (Korošec 1998: 222). Vendar bi bilo v Ježevem primeru to praktično nemogoče, saj bi avtor lahko v enem kometarju komentiral le en dogodek, za Ježa pa velja ravno nasprotno; kot dolgoletni pisec in poznavalec razmer tako doma kot na tujem bralca prepričuje s številnimi dejstvi iz preteklosti. Z njimi utemeljuje dogodke v sedanosti in nakazuje možne razplete v prihodnosti. Bralca na ta način očara in (pogosto) tudi prepriča. Vse te značilnosti Ježeve uporabe časja bom pokazala tudi na komentarju z naslovom Kdaj bo visel kak bankir?, ki je bil v Sobotni prilogi objavljen 6. 12. 03. Zaradi preglednosti navajam večji del besedila komentarja. Jež komentar začenja z naslednjim uvodom: »Sicilsko mestece Corleone v hribih južno od Palerma ima svetovno slavo mafijskega gnezda. Proslavil ga je film Boter, v katerem Marlon Brando igra Vita Corleoneja, starega mafijaša, ki je iz Cose nostre uspel narediti organizacijo, v primerjavi s katero je Al Kaida mačji kašelj / .../«. Prva tema, o kateri avtor piše, je italijansko mestece Corleone; na začetku uporablja sedanjik, nato trditev, ki jo zapiše, pojasni z dogodki v preteklosti, pri čemer uporabi preteklik. Jež vleče vzoprednice z mafijo in aktualnim terorizmom. Že čez nekaj vrstic se, da bi bolj jasno pokazal na vez med italijansko mafijo in teroristično organizacijo Al Kaido, avtor vrne v preteklost: »/ .../ Botri iz Corleoneja so bili tudi v ozadju ene največjih bančnih afer v osemdesetih letih, o kateri smo lahko te dni gledali imenitno oddajo na Discoveryju. Vatikan je (v sodelovanju z ameriško vlado in mafijo) skrivoma financiral protikomunistično vstajo na Poljskem. / .../ Nauk: ne igray se z Vatikanom in predvsem ne z mafijo; oba sta dovolj močna, da sta zrušila ne samo generala Jaruzelskega na Poljskem, ampak po sistemu padanja domin tudi berlinski zid in povojno evropsko

ureditev. Al Kaidi bo kaj takega morda šele uspelo.« Na koncu tega odstavka prejudicira v prihodnosti. Šele z naslednjim stavkom pa se Jež posveti temi, ki se nanaša na naslov in je osrednja; korupcija v Sloveniji. Vnovič prehaja s sedanjika v prihodnjik. V naslednjih odstavkih pa se loti primerov korupcije, ki so se v Sloveniji zgodili v preteklosti: *»Imamo tudi na Slovenskem kako mestece kot Corleone, kak Banco Ambrosiano in direktorja Calvija? Bo nekega dne zaradi »samomora« tudi pod Šuštarским mostom visel kak slovenski bankir? Taka vprašanja so seveda teatralična, a so po svoje tudi umestna, saj se v zadnjem času toliko govori in piše o korupciji, kot da smo že dosegli in presegli Italijo, ki glede tega ne potrebuje posebne reklame. / .../ Samo kratek seznam škandalov, s katerimi nas te dni bombardirajo tisk in elektronski mediji: banka SIB, prometne dovolilnice, prodaja železarn oziroma »sistemske tehnike«, operacijske mize v Kliničnem centru, preprodaja bolnišnice Trnovo, ljubljanske mestne finance, varovana stanovanja v Zbiljskem gaju, prekupčevanje z elektriko, Draško Veselinovič, za nameček pa se še zunanji minister zagovarja pred sodniki zaradi nekakšne akademije. / .../ Pred desetimi leti, na primer, je bila bolj v modi divja privatizacija, kar je navsezadnje skoraj isto. Smo že pozabili na Slovin, Metalko, Safti, Hit, Elan./ .../*«. Za prepričljivejše argumentiranje Jež sredi navajanja domačih primerov poseže v pretekle dogodke na tujem (uporabi preteklik) in s tem začne novo temo: *»Če so v bivšem režimu Milovanu Đilasu med drugim očitali – smešno – tudi kratilovščino (Kratylos), potem ta nazor lahko toliko bolj mirno povezujemo s slojem današnjih povzpethžev za računalniki. / .../*«. Za konec pa avtor svoje predvidevanje zaključi v prihodnosti: *»In kajpak lahko govorimo tudi o moralni krizi, ki pa nima ničesar skupnega z vprašanjem verouka v šolah. Neki sociolog je takole razvrstil zaostrovanje razmer v družbi: zaplet, kriza, agonija, drama. A kaj hočemo, prebivalci Corleoneja zagotovo ne bodo preimenovali svojega mesteca, Ljubljancani pa tudi ne Ljubljane.*«.

Čas in zgradba Ježevih komentarjev sta povezana, saj Ježevega komentarja zaradi poseganja v preteklost in prepletanja zgodb ne moremo uvstiti v klasično zgradbo komentarja. Poglejmo zgradbo zgoraj navedenega komentarja: v uvodu Jež piše o Botrih iz Corleoneja, ki so bili tudi v ozadju ene največjih bančnih afer v osemdesetih letih. Bralcu se takšen začetek sprva zdi nesmiseln, a njegovo osmislitev dočaka šele ob koncu komentarja. Uvodu sledi aktualno jedro, v katerem Jež govori o korupciji v Sloveniji; loti se primerov korupcije, ki so se v Sloveniji zgodili v preteklosti. V zaključku pa avtor vnovič poseže po uvodni temi, Corleoneju, jo šele na tej točki osmisli in izpelje jedrno poanto: Slovenija je zašla v moralno krizo ravno tako kot Corleone, a do rešitve je še daleč; glavni akterji korupcije bodo ostali

nekaznovani. Torej tisto, kar se zdi v uvodu sprva nebistveno za jedro zgodbe, avtor dobro izpelje v zaključek in tako postane smiselno. Tako zgradba Ježevega komentarja ne ustreza opredelitvi Koširjeve (1988: 84), ki shemo komentarja označuje za nezapleteno; klasični uvod, jedro in zaključek. Prej ustreza Đurićevi opredelitvi, saj poudarja argumentacijo v jedru komentarja. Naj spomnimo; po Đuriću (1983: 164) je zgradba komentarja sestavljena iz povoda, argumentacije in zaključka oziroma sporočila komentarja, pri čemer argumentacija ni vsako prosto naštevanje slik, podatkov, števil, prav tako tudi vsako moraliziranje ni pravo sporočilo komentarja. Ježev osrednji del komentarja je prepleten z argumentacijo (z argumentiranjem začne že takoj v uvodu, le da bralec to razume šele v zaključku), v zaključku pa sledi sporočilo komentarja.

Jež torej menja čas ob vpeljevanju novih tem v komentar, hkrati pa so nove teme Ježevi *argumenti*. Svojo trditev (ali sporočilo) v zaključku (Slovenija je zašla v moralno krizo ravno tako kot Corleone, a do rešitve je še daleč; glavni akterji korupcije bodo ostali nekaznovani) avtor podpre z argumenti, ki jo dokazujejo.

O argumentaciji piše Koširjeva (1988: 85), ki jo identificira kot sestavni del komentatorske vrste, saj pravi, da je »sporočevalec v tekstu prisoten s svojim mnenjem, ki ga mora argumentirati do tolike mere, da v naslovniku zbudi občutek logične zgoditve / .../«. Način argumentacije, za katerega se bo avtor odločil, pa je odvisen od konteksta, v katerem komentar nastaja (izobrazba bralcev, tip časopisa, zahtevnost obravnavanega problema itd.) (Čepič 2000: 9). Čepič piše o izhodišču komentarja, ki je po Lügerju po navadi problematizacija dejanskega stanja in načinov ravnanja – na primer s kritiko danih izjav, navajanjem kontroverznih ali utemeljevalnih argumentov. Ti sporno oziroma domnevno sporno napravijo za predmet diskusije, iz česar sledi prevlada argumentativnih besedilnih struktur v komentarjih. Kot meni avtor, je zato za besedilo značilna visoka frekvenca domnev, vrednotenj in utemeljitev.

Vse teme, o katerih piše Jež v navedenem besedilu (Corleone, korupcija, številni primeri korupcije doma in na tujem, moralna kriza), pa so ravno *argumenti*, utemeljitve, ki bralca v zaključku pripeljejo do poante komentarja. Znani primeri iz preteklosti so orodje, po katerem Jež posega, da bi na bralca apeliral in dokazal pravilnost jedrne poante. Ker je njegovo nizanje argumentov pravzaprav poseganje v že znana dejstva oziroma primere iz preteklosti, avtor ob

tem menja čas. Menjava časja (preskoki iz sedanjosti v preteklost in prihodnost) je posledica Ježevega nizanja *argumentov* (vseh tem, o katerih piše Jež v enem komentarju).

4.2 UPORABA CITIRANJA IZJAV DRUGIH

Korošec navaja, da je sklicevalnost širjenje vestiškega pravzorca s podatkom, da je osnovno informacijo o dogodku sporočil nekdo drug. Najprej je treba razložiti pojem vestiški pravzorec: »ki je žanrotvorna enota posrednega (pisnega ali govornega) stika med poročevalcem in naslovniki. / .../ Vestiški pravzorec je najmanjša poročevalska enota, ki je tudi sama že lahko vest.« (Korošec 1998: 196). S sklicevalnostjo torej naslovnik od poročevalca dobiva zagotovilo, da se na podatke lahko zanese. Pri komentarjih Borisa Ježa pa ne gre zgolj za zanašanje na podatke oziroma za verodostojno poročanje o nekem dogodku, temveč gre za literarni vidik, torej za popestritev besedila s citiranjem izjav drugih. Sklicevalnost, kjer komentar besedilo drugega navede dobesedno, bomo poimenovali kar citiranje. Korošec (1998: 208) tak način sklicevalnosti imenuje citatna sklicevalnost, kjer »stopi v ozadje vidik zanesljivosti / nezanesljivosti. / .../ V ospredje stopi zdaj vidik avtorske / neavtorske poročevalske besedila.« Pri Ježu pa v ospredje ne stopi sklicevanje na vire, temveč razgibanost, popestritev besedila. Po Korošču (1998: 213) je dobesedni način citiranja v poročevalstvu redek, za komentarje Borisa Ježa pa je to najpogostejši način, saj je stilna analiza njegovih komentarjev pokazala, da več kot vsak tretji Ježev komentar vsebuje dobesedni citat; 35-odstotni delež njegovih komentarjev vsebuje dobesedni citat (poglejmo nekaj primerov: 29. 11. 03: Miha Avanzo pravi v spremni besedi takole: »Vsi, ki smo živeli in preživeli v tej socialistični federativni skupnosti, / .../«; 20. 12. 03: »/ .../ vendar je treba biti pozoren na komentarček Gregorja Golobiča na Manifest: »Pravzaprav bolj, kot da bi LDS iskala neki profil pri teh dilemah / .../«; in 14. 2. 04: »Moja pota niso vaša pota. Moje misli niso vaše misli,« je nadškof Franc Rode, verjetno prihodnji kardinal, citiral Gospoda.«).

Pri Ježu pa se pojavi posebna oblika citiranja, ko avtor obnovljeno besedilo ironično pripíše drugemu in ga da v navednice: »/ .../ In je Tito rekel: »Bodi svetloba!« / .../ In spet je rekel Tito: »Bodi zvezda petokraka!« / .../ In potem je rekel Tito: »Naj mrgole po gozdovih partizani in naj se množijo in plodijo!« / .../« (29. 11. 03). V tem primeru Jež Titu v pripisuje božjo vlogo. Krščanstvo uči, da je Bog ustvaril svet in v Svetem pismu je stvarjenje razdeljeno na šest dni, sedmi dan Bog počiva. Jež torej svetopisemsko božjo vlogo prenovi;

tako, kot je bog prvi dan ustvaril nebo in zemljo, drugi dan je ustvaril naravo, je Tito – kot je zapisal v svojem komentarju Boris Jež – rekel, bodi svetloba, bodi zvezda petokraka.

4.3 BESEDILNI NASTOPI

Za prvo besedilno (eno-, dvo-, večstavčno) poved je Korošec (1998: 226) uvedel poimenovanje besedilni nastop; gre za 'tekstem', tj. najmanjši, na začetku stoječi del besedila. Tak del je po Korošču v besedilih nepublicističnih funkcijskih zvrsti bodisi povsem avtomatiziran bodisi enkratna prvina umetnostnega besedila. V publicistični funkcijski zvrsti v določenih poročevalskih žanrih pa je besedilni nastop »pod vplivom delovanja najmočnejšega stilotvornega dejavnika, tj. enake, podobne ali ponavljajoče se poročevalske ali resničnostne okoliščine.« (Korošec 1998: 226). Ustaljevanje začetkov je torej možno tudi v poročevalskih besedilih, in sicer kadar gre za poročanje o vsakodnevnih dogodkih, ki so si med seboj podobni in povzročajo podobne poročevalske okoliščine. Zato je nastop povsem avtomatiziran, v presojevalnih besedilih, kamor sodi komentar, pa avtomatizacije v smislu ponavljanja stalnih besednih zvez ni. Besedilne nastope komentarjev Borisa Ježa sicer lahko uvrstimo v šest Koroščevih tipov, ki jim bom en tip odvzela, enega pa dodala. Vendar pa je treba opozoriti, da Ježevi nastopi ne poznajo avtomatizacije v smislu ponavljanja enakih besednih zvez in fraz. Na ustaljevanje nastopov vplivajo objektivni stilotvorni dejavniki, npr. časovni pritisk, saj mora pisec komentar pisati vsak teden znova in na način, ki pritegne bralca. Kljub temu si pisec ne more v nedogled izmišljati zanimivih začetkov, zato se pri Ježu pojavlja določeno število tipov besedilnih nastopov, pa čeprav avtomatizacije, kot jo poznajo poročevalna besedila, nimajo. To pripisujem dejstvu, da morajo poročevalni in tudi nekateri presojevalni žanri (npr. Teme dneva) odslikavati aktualne dogodke, ki so pomembni za širši krog ljudi. Ježevi komentarji pa se vsebinsko v trenutku nastajanja lahko zdijo pomembni tudi samo avtorju in ne nujno širšemu krogu Slovencev. Pisec torej sam presoja, o katerem aktualnem dogodku bo pisal in nanj ne vpliva zunanji pritisk (npr. urednika).

V poročevalstvu Korošec (1998: 226) govori o različnih stopnjah napovednosti, ki jih imajo besedilni nastopi. Tako nastop z nizko stopnjo napovednosti pri bralcu ne vzbuja velikih pričakovanj, pri nastopih z visoko stopnjo napovednosti pa je pričakovanje bralca večje, nastop lahko vsebino tudi že poimenuje, nakazuje stilno vrednost besedila in avtorjev odnos do vsebine (Korošec 1998: 226). Ob tem poudarjam, da Ježevi besedilni nastopi velikokrat zbudijo pričakovanja bralcev, vendar s tem ne nakažejo vedno napovednosti, saj se izkaže, da

samo besedilo ni nujno povezano z besedilom v nastopu. Ključno besedilo pogosto nastopi šele proti koncu komentarja, med tem pa avtor komentira druge dogodke, ki se zdijo pomembni pri osrednji temi njemu, ne pa nujno tudi bralcu pri branju, šele ob koncu komentarja jih namreč Jež osmisli. Besedilni nastopi komentarjev Borisa Ježa tako imajo stopnjo napovednosti, ki pa dostikrat ni najvišja in se tudi lahko izkaže za napačno. Za primer navajam naslednji besedilni nastop: »Nekaj dni sem kolesaril po Nessodtangenu, polotoku, ki se iz oči v oči gleda z Oslom, glavnim mestom Norveške. S trajektom je od enega do drugega samo petnajst minut. Vendar je polotok takorekoč drug svet, posejan zgolj s simpatičnimi, lesenimi in živobarvnimi norveškimi hišicami, razen šol in nekaj trgovin ni nobenih večjih stavb. In prepreden je s kolesarskimi stezami.« (8. 11. 03). Le kako bi bralec pričakoval od avtorja, da bo v nadaljevanju komentarja pravzaprav ocenil kulturi naših in norveških psov, s čimer sicer začne že takoj v naslednjem odstavku? Bralca torej Boris Jež preseneti. Še bolj zanimivi so besedilni nastopi, kjer napovednosti sploh ni, Jež pa tak besedilni nastop uporabi le enkrat: »Stari mački. Stari rokerji?« (24. 1. 04).

Na osnovi obravnavanih nastopov sem za komentarje Borisa sestavila tipologijo, ki izhaja iz Koroščeve delitve besedilnih nastopov. Iz te tipologije sem izpustila eno skupino, ki je Jež ne uporablja (gre za tezni besedilni nastop), hkrati pa sem jo dopolnila z eno skupino, značilno za Ježev komentar:

Tabela 1.2: Tipologija besedilnih nastopov v komentarju

besedilni nastopi:	vestiški ugotovitveni citatni vprašalni figurativni izkustveni
--------------------	---

4.3.1 SKUPINE POROČEVALSKIH NASTOPOV

Tomo Korošec (1998: 233) ločuje šest besedilnih začetkov, ki jih deli v dve skupini: v skupino, ki ima nizko stopnjo napovednosti, uvrsti vestiški, ugotovitveni in tezni nastop; v

skupino, ki ima višjo stopnjo napovednosti, pa uvrsti citatni, vprašalni in figurativni nastop. Pri analizi Ježevih komentarjev sem pet od šestih Koroščevih tipov besedilnih nastopov našla, dodala pa sem še enega, ki sicer ne sodi v Koroščevo tipologijo in je izrazito avtorski. Kljub temu o napovednosti v Koroščevem smislu ne moremo govoriti, saj imajo Ježevi komentarji pogosto besedilni nastop, ki je izrazito napovedni, vendar se v nadaljevanju branja lahko izkaže, da tema besedilnega nastopa ni enaka osrednji temi komentarja. Jež komentar pogosto začne z dogodkom iz lastnih izkušenj, ki ni nujno osrednja tema samega komentarja.

Vestiških nastopov Boris Jež ne uporablja pogosto. Korošec (1998: 234) ugotavlja, da se vestiški nastop najbolj neposredno približa dogodku in s tem daje naslovniku podatek, o čem bo govor v vsebini. V takšnem smislu se našla med vsem pregledanim gradivom pri Borisu Ježu samo štiri vestiške nastope, kar predstavlja 8,33-odstotni delež pregledanih komentarjev: »Te dni je papež previdno, vendar odločno odsvetoval poroke katoličanov z nekristjani, še posebno katoličank z muslimani.« (22. 5. 04); »Koprski Istrabenz je te dni odprodal svoje bencinske črpalke avstrijskemu partnerju OMV, kranjska Sava pa je proizvodnjo avtomobilskih gum dokončno prepustila ameriškemu velikanu Goodyear.« (3. 7. 04); »Saro Jug iz Vrtojbe pri Novi Gorici so v nedeljo izbrali za najlepšo Tržačanko, za Miss Trsta.« (4. 9. 04); in »Slovenski parlament se je od minulega leta poslovil z razpravo o t.i. izbrisanih.« (3. 1. 94). Takšno število vestiških nastopov sem tudi pričakovala, saj je predmet komentatorske vrste, ki je del interpretativne zvrsti in kamor po Koširjevi (1988: 82) spada tudi komentar, ozadje nekega dogodka, o katerem je javnost že obveščena. Zato ni naloga komentatorja, da poda na temeljna novinarska vprašanja (kot so kdo?, kaj?, kje?, kdaj?). Zanima ga ozadje in osmišljanje dogodka.

Ugotovitveni nastopi so najbolj pogosti med besedilnimi nastopi v komentarjih Borisa Ježa, kar 41,67 odstotkov vseh pregledanih komentarjev ima ugotovitveni nastop. Tak sklep je pričakovati, saj komentar kot žanr ne teži k objektivnemu poročanju, temveč njegov avtor razglablja o zanj zanimivi temi in prihaja do ugotovitev. Kot ugotavlja Korošec (1998: 235), je tak nastop najpogostejši tip začetka v Temah dneva in je na skladišni ravni tudi najbolj raznovrsten. Začetek je tako ugotovitev, ocena o pojavu ali problematiki iz aktualne stvarnosti, ki je za naslovnika hkrati tudi podatek, o čemer bo govor. Poglejmo si nekaj Ježevih primerov: »Generala Wesleya Clarka Slovencem verjetno ni treba posebno predstavljati. Kot poveljnik Nata je bombardiral Srbijo in Črno goro, vsako noč so grmela letala čez naše nebo na jug, v naslednjih televizijskih poročilih pa smo si lahko ogledali

'rezultate' in 'kolateralno škodo'.« (22. 11. 03); »Sicilijansko mestece Corleone v hribih južno od Palerma ima svetovno slavo mafijškega gnezda.« (6. 12. 03), »V teh dneh mineva natanko pol stoletja od kratkega obdobja, ki bi ga Manca Košir verjetno poimenovala surovi čas medijev.« (13. 12. 03); »Ameriška kultura je štirikolesna, avtomobilska. Film Ameriški grafiti je to dejstvo izvedel do konca: ničesar ni, nič se ne dogaja, če se ne premaknejo avtomobilska kolesa. Tudi seksa ni brez avtomobila.« (27. 12. 03); »Po novem sistemu plač v javnem sektorju bodo največ zaslužili predsedniki države, vlade, državnega zbora in ustavnega sodišča, takoj za njimi predsednik vrhovnega sodišča, in – Peter Vrisk.« (15. 5. 04).

Teznih nastopov, ki so po Korošču (1998: 237) praviloma kratki prosti stavki, kjer je poimenovanje vsebine manj jasno, zato je iz takšnih stavkov besedilo težje nadaljevati, Boris Jež v pregledanem gradivu ne uporablja.

Pri **citatnem nastopu** je po Korošču (1998: 238) razločevalna lastnost nasproti drugim tipom samo ta, da avtor začenja svoje besedilo s tujim besedilom in podatkom, da ni avtor navedenega besedila, da gre za navedek. »Podatek o neavtorstvu je kot spremni stavek skladijska sestavina citatnega nastopa, navedek ni zaznamovan z narekovaji.« (Korošec, 1998: 238), lahko pa je zaznamovan z narekovaji. Boris Jež uporablja tudi citatne besedilne nastope, in sicer v 12,5-odstotnem deležu pregledanega gradiva, na primer: »Slovcem v Italiji se gode bolje kot Slovcem v matični domovini, je menda izjavil Roberto Batelli, ko je odstopal s položaja predsednika komisije za narodnosti.« (10. 1. 04); »Moja pota niso vaša pota. Moje misli niso vaše misli,« je nadškof Franc Rode, verjetno prihodnji kardinal, citiral Gospoda.« (14. 2. 04); »Bivši ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode je ob novici, da ga je papež imenoval na visok položaj v Vatikanu, izjavil, da kot pravi Slovenec ljubi svojo domovino, zato bo zanj odhod predstavljal žrtvovanje.« (13. 3. 04). Vsi ti primeri ne vsebujejo značilnih navednic, ki pa se pojavijo v naslednjih dveh primerih: »Nekdanji ameriški veleposlanik v Jugoslaviji Warren Zimmerman je slovenski nacionalizem označil za »garbo nacionalizem« / .../« (17. 4. 04) in pa »Če je res, naj bi se slovenska osamosvojitvena vojna začela približno takole. Janez Janša naj bi nekaj pred 3. uro dvignil slušalko in zavpil Igorju Bavčarju, ki je spal v sosednji sobi: »Bavčar, zbudi se, na Vrhniki so šli ven!, Igor, slišiš, na Vrhniki so šli ven ... Zbudi se!« Bavčar je skočil pokonci in zaprepaden vzkliknil: »Kaj, pizda, kako so mogli ...!? Ven so šli, kako so mogli ...!? Kje, pizda, so blokade!?!« (8. 5. 04), kjer avtor z uporabo vulgarizmov še bolj zbudi pozornost bralca kot v prvih treh primerih.

Korošec za **vprašalne nastope** ugotavlja, da se lahko »uporablja že samo ločilo vprašaj, / .../ (ki) v časopisnih naslovih stoji za nevprašalnimi stavki ...« (Korošec 1998: 239). Vendar to za komentarje Borisa Ježa ne velja, saj so vsi njegovi vprašalni nastopi pravi vprašalni stavki. Vprašalni nastop je po Korošču oblikovalno nezahteven, saj se lahko vprašamo takorekoč po vsem, zato se nesmotrna izraba te možnosti sprevrže v stilno maniro. Pri Ježu o čem takem ne moremo govoriti, saj vprašalni nastop, v katerem bodisi ironizira pomen vprašanja bodisi nakazuje rešitev problema, uporabi le v 16,67-odstotnem deležu pregledanega gradiva, na primer: »Imamo Primorsko ali nimamo Primorske? Tako kot Štajersko, Dolenjsko in Gorenjsko in druge slovenske pokrajine?« (15. 11. 03); »Kaj imata skupnega Adolf Štorman in Silvio Berlusconi?« (17. 1. 04); »Ste se že kdaj poigravali z vrtnicami? Rdečimi, belimi, modrimi, s črnimi?« (21. 2. 04) in še denimo »Imata šejk Ahmed Jasin in tanker Valdez kaj skupnega?« (27. 3. 04).

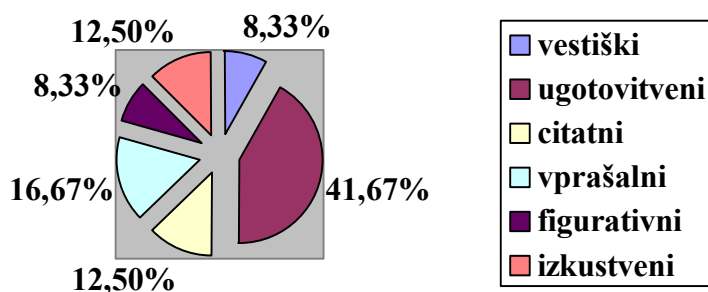
Figurativni nastopi so:

najzahtevnejši tip začetka pri obravnavanih besedilih, vendar ne nujno tudi najbolj učinkovit. Pri odločitvi za ta tip nastopa je važna dobra presoja o tem, katero snov obravnava tema dneva in katera od figur bo izbrana. Potreben je tudi trden načrt o kompoziciji in postopku, da se besedilo ne sprevrže v gostobesednost, zapravljanje prostora ali izgubi odločilne značilnosti poročevalskega žanra (Korošec, 1998: 239).

Njihova besedilna učinkovitost je v tem, da je takojšnji nastop navidezno izpeljan po daljši poti, namesto po bližnjici. Avtor lahko uporabi vse figure, najpogostejša pa je po Korošču metafora. Boris Jež figurativnih nastopov ne uporablja pogosto, takšnih nastopov (poosebitev in primer) je le 8,33 odstotkov, »Portorož je nekdanj premogel vsaj slovensko elito – ni bila bog vedi kako premožna, vendar je figurirala kot elita in zato je Portorož bil, kar je bil. Pojem.« (19. 6. 04); »Iz Črnega kala ali Opske doline je viadukt videti kot mogočna, a vitka gazela v drznem, elegantnem skoku, ki zmore očarati ne le inženirje in gradbenike; vsakdo, ki se pelje tam mimo, strmi v to veličastno konstrukcijo, turisti se ustavljajo in fotografirajo ...« (21. 8. 04); »V slovenski politiki je bilo že dosti takih navez, čeprav niso bile vselej ravno ubijalske; včasih pa.« (16. 10. 04); »Na začetku je bila zemlja pusta in prazna in nad breznom je vladala tema. In Tito je rekel: »Bodi svetloba!« In bila je svetloba.« (29. 11. 03); so edini primeri Ježevih figurativnih nastopov med pregledanim besedilom; v prvem in v tretjem primeru gre za poosebitev, v drugem pa za primero.

Kljub jasni Koroščevi razdelitvi pa šestih nastopov (12,5-odstotni delež) nisem mogla uvrstiti v nobenega izmed obstoječih tipov. Gre za besedilne nastope, kjer Boris Jež na začetku besedila izhaja iz lastnih izkušenj, ki pa niso osrednja tema komentarja, temveč le miselni preskok, ki ga privede do prave teme besedila. Poglejmo nekaj primerov: »Nekaj dni sem kolesaril po Nessodtangenu, polotoku, ki se iz oči v oči gleda z Oslom, glavnim mestom Norveške. S trajektom je od enega do drugega samo petnajst minut. Vendar je polotok takorekoč drug svet, posejan zgolj s simpatičnimi, lesenimi in živobarvnimi norveškimi hišicami, razen šol in nekaj trgovin ni nobenih večjih stavb. In prepreden je s kolesarskimi stezami.« (8. 11. 03), kjer avtor v nadaljevanju govori o kulturi psov; »Ko sem bil pred 'davnimi leti' s slovensko vladno delegacijo na Tajskem, nas je sprejel tudi zunanji minister. Z vsemi se je rokoval, ko pa so me – kot zadnjega v vrsti – predstavili v vlogi 'dopisnika', se je samo obrnil in se posvetil pomembnejšim ljudem.« (7. 2. 04), kjer avtor v nadaljevanju govori o Koprski luki; »Ko sem na internetu odtipkal geslo Črni september, se je z ekrana kar usulo vse o 11. septembru, ki je bil seveda tudi črn dan, vendar je 11. september datum, Črni september pa je (bila) organizacija.« (10. 4. 04), kjer je osrednja tema komentarja nevarnost Nata v Sloveniji. Takšni nastopi ne spadajo ne k vestiškim, ugotovitvenim, teznim in ne k vprašalnim, citatnim ali figurativnim besedilnim nastopom, a se po svojih značilnostih približajo vestiškim nastopom. Ta skupina Ježevih besedilnih nastopov namreč daje podatek o času in kraju dogodka v besedilu, vendar avtor na začetku izhaja iz osebne perspektive, zato jih uvrščam v posebno skupino, ki jo imenujem **izkustveni nastop**.

Slika 1.5: Grafični prikaz besedilnih nastopov Borisa Ježa

4.4 MEDSTAVE

Medstave so izrazi med pomišljajema v najširšem smislu (Korošec 1998: 282). Kot izpostave so izraz prizadevanja po razgibanosti besedila, na drugi strani, kot pristave, pa so posledica posebnih ubesedovalnih okoliščin in kot take tudi izrazita sestavina v arhitektoniki avtorskih poročevalskih poročil (Korošec 1998: 287). Obe vrsti medstav, ki ju Jež uporablja v nepreglednem številu, sta od ostalega besedila ločeni z dvodelnim pomišljajem, po Korošču (282) z distančnikom ali vmesnikom. Zunanja zgradba medstav je podobna zgradbi z vrinjenim stavkom, saj je na obeh straneh ločena s pomišljajema, tako da je vmesna enota poudarjena.

Pri Borisu Ježu pa o takšnem ločevanju ne bomo govorili, saj uporablja nepregledno število medstav, zato delitev na izpostave in pristave ne bi bila smiselna. Uporablja jih zato, da med pomišljaje dodaja cinične pripombe. Poglejmo nekaj primerov: »Kako to, da si te norveški psi samo strpno ogledajo – če sploh –, naši pa mimoidočega tako sovražno oblajajo, / .../« (8. 11. 04); »/ .../ če so v bivšem režimu Milovanu Djilasu med drugim očitali – smešno – tudi kratilovščino (Kratylos).« (6. 12. 04); »To so menda dejstva – razen če me bo kdo poučil drugače.« (27. 3. 04); »In cvet slovenskih direktorjev z bivšim predsednikom na čelu pa še nekaj ducatov kulturnikov, športnikov in nasploh znanih osebnosti je zraven – to naj bi bilo navadno društvo, dajte no!« (3. 4. 04); »Če bodo odstavili zunanjega ministra – v prid 'garbo' Zdenke –, bo namreč / .../« (17. 4. 04).

Le redko (našla sem 3 primere) lahko govorimo tudi medstavah, ki imajo vlogo izogibanja oziralnim stavkom in neutemeljenega opuščanja ki-stavkov, rezultat česar je, kot ugotavlja Korošec (295), uporaba pristav: »/ .../ potem pa se je pravdal z državo in na koncu celo izsilil ogromno odškodnino – ki smo mu jo morali poravnati davkoplačevalci.« (17. 1. 04); »Slovenija ne bi bila to, kar je, če ne bi bilo velikih industrijskih podjetij, ki so jih postavili na noge ti zanesenjaki – ki zdaj odhajajo.« (24. 1. 04); »V Ljubljani ne vedo, kaj s Koprom in z Obalo – ki bi pravzaprav zaradi tega morala sama, 'samoiniciativno' prevzemati nekdanjo vlogo Trsta.« (7. 2. 04).

Jež z izjemno številno uporabo medstav reši marsikatero ubesedovalno in grafično zadrego, njegovi pomišljaji nastopajo tudi v vlogi ločil (predvsem vejice pri ki-stavkih), zato jih razumem kot stilno maniro. Preštevanje in grafični prikaz Ježeve uporabe medstav ne bi bila

smiselna; Jež npr. komentarju Kaj nam poje avtobus (27. 11.03) uporabi 9 medstav, v komentarju Kaj pa mi 'vpisani'? pa kar 10, zato pogosto rabo medstave pri Ježu lahko štejemo kot odraz priljubljene tehnike pisanja oziroma njegovega osebnega stila, ki mestoma prehaja v stilno maniro. To razumemo kot nesmotno izrabo določene izrazne možnosti (Korošec 1998: 239).

4.5 AKTUALIZMI V BESEDILU

Komentarji Borisa Ježa so odraz avtorjevega osebnega stila. Njegov jezik vsebuje številne posebnosti; avtor v svoje besedilo pogosto vpeljuje zaznamovane besede. Pogosta je tudi uporaba retoričnih vprašanj in metafor; najbolj opazni pa so neologizmi – besede, ki jih avtor tvori sam za enkratno uporabo v enem od svojih besedil. Jež uporablja tudi nekaj tujih besed, ki so zapisane v originalu ali pa po slovenskem izgovoru. Aktualizmi so torej poleg avtorske uporabe časja najpomembnejše orodje Ježevega stila. Aktualizacija po Korošču (1998: 17) pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseganje posebnega učinka. Pomeni predvsem odmik od neposredne označbe predmeta govora, tako da z njo tvorec posega v spoznano in na novo poimenovno resničnost; s tem pa je aktualizacija sredstvo, s katerim tvorec išče pot k naslovniku, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost. Aktualizacija naslovnika vključuje, pa tudi njen tvorec je v besedilu navzoč, medtem ko je avtomatizacija 'osvobodjena' tako tvorca kot tudi naslovnika (Korošec 1998: 17). To pa je cilj komentarja kot žanra. Po posameznih podpoglavjih (podobno kot pri stilni analizi naslovja) bom pokazala, kateri aktualizmi so tipični za Borisa Ježa.

4.5.1 BESEDNI STIL JEŽEVIIH KOMENTARJEV

V tem podpoglavju obravnavam uporabo tistih besed in besednih zvez v Ježevih komentarjih, ki jih zaradi zaznamovanosti v zbornem knjižnem jeziku ne uporabljamo, uporabo tujih besed in uporabo neologizmov, ki jih Jež uporablja v svojih komentarjih za doseganje stilnih učinkov.

4.5.1.1 ZAZNAMOVANE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

Korošec (1998: 19) k aktualizmom šteje besede, ki jih Slovar slovenskega knjižnega jezika kvalificira s katerim izmed t.i. **stilnoplastnih in časovnih kvalifikatorjev**. Sem sodijo

arhaizmi (starinske, zastarele besede), ki jih Jež ne uporablja, **pogovorne besede**, ki so v knjižnem poročevalstvu izrazito ekspresivne, **nižje pogovorne besede** in **pogovorni, "ljudski" in tudi knjižni frazemi**. Tudi aktualizmi zaradi uporabe besed **ekspresivne stilne vrednosti** kažejo, da tvorec pomensko vsebino besede vrednoti, ponavadi negativno.

Z uporabo **pogovornih izrazov in besednih zvez** Jež vzbuja pozornost bralcev, saj so takšne besede bralcem blizu; avtor komentarja s tem kaže tudi svojo drznost. Nekaj Ježevih primerov je: »Ali imajo na ministrstvu sploh kakega pravnika ali se hecajo?« (20. 12. 03); »/ .../ nihče nam ni težil s kakimi novimi scenosledi.« (27. 12. 03); »Ti si zanič, gnida!« (10. 1. 04); in še »/ .../ čisto dovolj, da je delavski razred ohranjal vsaj minimum rešpekta in spoštovanja.« (24. 1.04). Navajam še nekaj izrazito pogovornih izrazov, ki jih uporablja Boris Jež: *pokasira*, *pleskar* (28. 2. 04) in *hajka* (17. 4. 04).

Nižjih pogovornih besed v opazovanem gradivu ni, našla pa sem primere **frazemov**: *mu ni para* (7. 2. 04); *dati na čevelj* (13. 3. 04); *ga je zadelo z jasnega* (27. 3. 04); *kri tekla v potokih* (27. 3. 04); *jih je malo v hlačah* (6. 12. 03), *smejal v brk* (17. 1. 04); *kot mu pač pride* (13. 12. 03), *blažev žegen* (7. 2. 04); *previli v drug celofan* (28. 2. 04), *omare okostnjakov* (17. 4. 04), s katerimi avtor prvi vrsti zbudi pozornost bralca in zavzame navadno negativno stališče do teme, o kateri piše.

Boris Jež uporablja tudi besede **ekspresivne stilne vrednosti**, ki kažejo njegovo negativno vrednotenje: *provincialno* (7. 2. 04); *ugnezdiijo* (14. 2. 04); *jurišali*, *pridivjali*, *pomendrali*, *potacali* (6. 3. 04); *besedovanje* (13. 3. 04); *starca*, *kolos* (27. 3. 04) *fantom*, *klana* (3. 4. 04); *pritakne* (10. 4. 04); *možakar*, *salve*, *blamaža* (17. 4. 04), *šlatat* (15. 5. 04) in *vžgala* (24. 4. 04).

Jež v komentarjih v Sobotni prilogi pogosto uporablja tudi besede, označene s kvalifikatorjem **slabšalno**: v svojih *capah* (14. 2. 04); *drhal* (28. 2. 04); *kmetavzarji* (6. 3. 04); *duhovičenje* (13. 3. 04), *čvekala*, *mafija* (3. 4. 04). Takšne besede imajo slabšalni prizvok in kažejo na avtorjevo vrednotenje.

V poročevalskih besedilih novejšega časa lahko dokaj pogosto zasledimo še eno vrsto aktualizmov, in sicer **vulgarizme**. Pred osamosvojitvijo Slovenije jih v teh besedilih ni bilo, Korošec pa ob tem ugotavlja, da so razlogi za to različni. Poročevalska besedila se glede

nastopa vulgarizmov bistveno razlikujejo od besedil umetnostne funkcijske zvrsti. Poročevalstvo namreč ne vključuje govornih položajev, ki bi potrebovali in omogočali njihov nastop, tako da ni potrebe, meni Korošec (1998: 21), da bi se ta vrsta jezikovne drastičnosti pojavljala v poročevalskih besedilih. Ugotavlja, da čistunstvo in morala nimata pri tem nič, gre namreč za dostojnost javnega izražanja (Korošec 1998: 21). Vulgarizmi so pri Ježu redki, a opazni, na primer: »Če je res, naj bi se slovenska osamosvojitvena vojna začela približno takole. Janez Janša naj bi nekaj pred 3. uro dvignil slušalko in zavpil Igorju Bavčarju, ki je spal v sosednji sobi: »Bavčar je skočil pokonci in zaprepaden vzkliknil: »Kaj, *pizda*, kako so mogli ...!? Ven so šli, kako so mogli ...!? Kje, *pizda*, so blokade!?!« (8. 5. 04); »/ .../ za to ima vsak slehernik *jaj*... / .../« (19. 6. 04); »V ZDA so ljudje zahtevali odstavitev Nixon-a, pri nas so 'delovni ljudje' zahtevali Janšo, čeprav ni bila njegova vsaka druga beseda *f*... / .../« (7. 8. 04) in še »Italija pa se iz tega dela zgodovine dobesedno *zaje*... .« (14. 2. 04).

Posebna značilnost Ježevega stila pa je uporaba besed, ki so v Slovarju slovenskega knjižnega jezika zaznamovane s kvalifikatorjem **knjižno**, ki deluje učeno, celo ironično: *lokava*, *izvošček* (14. 2. 04); *libertatni* (28. 2. 04); *devastirala*, *islamistov*, *floskula* (6. 3. 04); *kulminirale* (13. 3. 04); *figuriral*, *demistifikacija*, (3. 4. 04); *triumf* (17. 4. 04).

4.5.1.2 UPORABA PREVZETIH IN CITATNIH BESED

Ena bolj opaznih stilnih plasti so pri Ježu prevzete (tujke in sposojenke) in citatne besede in besedne zveze. Veliko je takšnih, katerih pomen je splošno znan, nekaj pa je tudi takšnih, ki imajo v slovenskem jeziku sicer povsem primerne slovenske, domače sopomenke, vendar avtor tuje različice uporablja zato, da bi z njimi zbudil pozornost in jim dal še dodatni pomen, da bi z njimi izrazil svoje stališče ali dejstva, o katerih piše, dopolnil z lastnimi ciničnimi pripombami. Tudi takšne tujke pa so bralcu znane, tako da nima težav pri njihovem razumevanju.

Primerov sposojenk je veliko; *krucialen* (3. 1. 04) v pomenu izjemno pomemben; *eksludicija* (24. 1. 04) v pomenu popolna izločitev; *funkcionirati* (14. 2. 04) v pomenu delovati; *bizarni* (15. 5. 04) v pomenu čudni, nenavadni; *numizmatiki*, *filatelisti* in *heraldiki* (3. 7. 04) v pomenu zbiratelji. V Ježevih besedilih se pojavlja tudi veliko besed tujega izvora, ki so v zapisu prilagojene izgovoru v slovenskem jeziku, torej so poslovenjene. Te besede so večinoma že prej prešle v slovenščino in jih uporabljamo v vsakdanjem jeziku kot pogovorne

izraze, na primer *resetirati* (8. 11. 03), *bonvivan* (29. 11. 03), *holivud* (13. 12. 03), *plejboji* (22. 5. 04).

Še bolj opazne so citatne besede in besedne zveze. Večina izhaja iz angleškega jezika, nekaj pa je tudi latinskih; italijanska le ena: *dottore* (8. 11. 03). Boris Jež od bralca le redko zahteva tudi določeno stopnjo predznanja: pomena latinskega zapisa *sine qua non* (8. 11. 03) namreč bralec ne more prepoznati v nadaljevanju besedila. Drugače je v naslednjih primerih: angleški zapis *puzzle* (15. 11. 03), *you are bad* (10. 1. 04), *old boys*, *young boys* (24. 1. 04), *Miss* (4. 9. 04) in *fun* (13. 3. 04). Samo enkrat pa Jež po načelih slovenskega jezika citatni besedni zvezi doda slovensko končnico: '*old boysev*'.

Jež našteje prevzete in citatne besede uporablja za izražanje mnenja. Poglejmo naslednji primer: »Na koncu je potreben celo Bog, da bi se temeljilo notranjo disciplino in brambovstvo pred *plejboji* – vsiljivci.« (22. 5. 04), kjer Jež sposojenko pojasnjuje s pristavo, ki razkriva avtorjevo cinično pripombo. Tudi pri uporabi besede *bonvivan* gre za enak primer: »S Titom, Josipom Brozom, pa je bilo približno takole / .../ Vsekakor pa je dejstvo, da je bil *bonvivan* brez primerjave: lahkoživec, frajer, žurer, kot bi se reklo po sedanjem novoreku. Tito je verjetno nasploh uvedel t. i. balkanski žur, le da se sedanja mladina v žuriranju ne more niti v sanjah primerjati z njim.« (29. 11. 03). Jež sposojenko razloži, iz predhodnega besedila in pa lahko bralec razbere, da Jež o Titu piše s ciničnim prizvokom. Tako kot medstave Jež citatne in prevzete besede uporablja, da bi z njimi izrazil odnos do teme, o kateri piše.

4.5.1.3 NEOLOGIZMI

Ježev stil je zaznamovan z besedami, ki jih avtor tvori sam za enkratno uporabo v enem od svojih besedil. Korošec (1998: 27) ločuje dve skupni značilnosti takih besed:

- a) Narejene so za rabo v čisto določenem sobesedilu, vendar ne zmeraj iz poimenovalne potrebe, saj imajo v knjižnem besedilu oziroma drugih funkcijskih zvrsteh svoje nevtralne sinonime.
- b) Imajo ekspresivno vrednost.

Značilnost njegovih neologizmov je, da so bralcu razumljivi, bralec pomen nove besede iz sobesedila prepozna.

Korošec (1998: 26) meni, da so nove besede ali neologizmi z vidika doživljanja časa in življenja besed v času nasprotje starinskim besedam, s stališča stilnega položaja poročevalskih besedil pa so jim zelo podobne. Podobnost je najbolj vidna v tem, da ni prave poimenovalne potrebe – neologizmi besedilo samo poživljajo. Z njihovo uporabo tvorec ustvarja stik z naslovnikom, od slednjega pa pričakuje, da bo spoznal stilni namen uporabljenih besed. Vse to velja za Ježeve neologizme. Korošec (26) še ugotavlja, da nove besede avtor z namenom, da bi preprečil dvome, opremi z narekovaji. S tem pa se njihov položaj približa položaju slengizmov. Korošec k izrazitim aktualizmom prišteva tudi nove žargonizme in prave nove termine.

Po Korošču (1998: 28) stilna vrednost neologizmov izhaja tako iz sobesedila kot iz besedotvornih vzorcev in sestavin, najpogosteje pa se pojavljajo v besedilih, ki jih ne uvršča med osrednja stilotvorna sporočila slovenskega poročevalskega stila. To so zlasti vesti, lahkotnejše reportaže, kratki intervjuji z občani na ulici, redkeje pa v poročilih. Z besedotvornega stališča, tesno povezanega s stilno vrednostjo teh besed, jih je po Koroščevem mnenju mogoče označiti takole (1998: 28):

1. »Ironična raba sicer terminologiziranih delov podstav in priponskih obrazil oziroma terminoloških končajev za izražanje terminološko (in pojmovno) nepotrebnih besed. Sestavine so lahko bodisi avtohtone in prevzete ali povsem avtohtone« (1998:27):

-logija: *dopustologija*, **-manija:** *darilomanija*; **-slovec;** *duhoslovec*; **-ifikacija:** *plinifikacija*.

Sem sodijo naslednji Ježevi neologizmi: *kratilovščino* (6. 12. 03), *italijančili* (22. 11. 03), *sfabriciral* (13. 12. 03), *pofilmati* (27. 12. 03), *parcelizacije* (22. 5. 04). *nadmisliti* (14. 2. 03).

2. Zloženke:

samostalniške: *slačipunca*, *glavobolnik*;

pridevniške: *lahkoglav*, *topokril*;

glagolske: *ritoliziti*.

V to skupino sodi Ježev neologizem *kruhoborci* (20. 12. 03).

3. Iz samostalnikov izpeljani nedoločniki s priponskim obrazilom *-ariti*: *cvičkariti*. Tvorba ima oporo v knjižnem jeziku: *drvariti*, *čolnariti*. Pogostejša je enaka izpeljava z *-ovati*, ki je predvsem pogovorna, na primer: *sestankovati*.

4. Besede, običajne v pogovornem jeziku, pogosto stopajo kot termini v knjižni jezik, na primer *strašljivka* in *vzburljivka* za že znano in za ta pomen že rabljeno besedo *grozljivka*. Besedi, ugotavlja Korošec, nimata vrednosti žargonizma, ampak sta poimenovanji za potrebe določenega sobesedila. Podobna primera sta tudi *anonimka* in *sedeminpetdesetka*. V primeru, da nastanejo iz poimenovalne potrebe, postanejo takoj knjižne.

5. Za enkratno priložnost narejene besede za pomene, ki jih sicer poimenujemo z zvezami, ker v jeziku ni potrebe po enobesednem poimenovanju: *oblečenec*: 'oblečen človek', *polomljenec*: 'polomljen avtomobil', *uglednik*: 'ugleden človek'.

6. Raba priponskega obrazila *-ež*: *iznajdljivež*, *razvnetež*. Zaznati je mogoče rahel ironični prizvok, a ne pomenijo zaničevanja, meni Korošec.

7. Besede z obrazilom *-ar*, ki stojijo med imeni nosilcev lastnosti in imeni za delujoče osebe, na primer: *plaščar* 'kdor krade plašče'; *pištolar* 'kdor krade pištole'. Ironiziran je predvsem njihov »poklic«, tj. kraja.

8. Besede, za katere je značilna situacijska, sobesedilna enkratnost, na primer: *gozdnina* 'pristojbina, vstopnina za vstop v gozd'. Gre za širjenje besede z novim pomenom, za katerega je iz sobesedila jasno, da zanj ni potrebe v realnem življenju.

V to skupino pa sodijo naslednji Ježevi neologizmi: *mačkofobnosti*, *krokodilofobnosti* (10. 1. 04), *Garbozdenka* (17. 4. 04), akcije *NNNSP* (nič nas ne sme presenetiti) (10. 4. 04).

9. Akronimične besede: *dipling*.

O novih poimenovanjih v publicistiki razpravlja tudi Nataša Logar (2005: 213) in meni, da je načinov tvorbe poimenovanj za nove pojave v vsakem jeziku več. V okviru lastnega jezika pri besedah Logarjeva ločuje dve možnosti: možnost tvorbe besed po pravilih, vgrajenih v besedotvorni sistem, in možnost dodajanja novih pomenov že znanim besedam, t. i.

pomenotvorje. Tretja možnost v lastnem jeziku je tvorba stalnih besednih zvez. Pri besedah iz tujega jezika pa po Logarjevi »ločimo štiri ravni prevzetosti, in sicer: citatnost / .../, druga raven je kalkiranje, ki je poljudno imenovano tudi prevajanje po morfemih / .../; tretja raven je oblikoslovna prevzetost, kar pomeni, da se beseda sklanja po pravilih slovenskega jezika / .../; četrta raven pa je oblikoslovna ter besedotvorna prevzetost skupaj« (Logar 2005: 214). Najpogostejši način nastajanja novih poimenovanj je v slovenščini besedotvorni, pri čemer slovenski jezikovni sistem pozna sedem postopkov tvorjenja besed. V zadnjem času se je, kot ugotavlja Logarjeva, v slovenščini izrazito povečalo število novih poimenovanj, nastalih po vzorcu medponskoobrazilnega zlaganja, natančneje zloženek iz dveh samostalnikov tipa avtošola (šola za avte). Povečuje se tudi nastanek kratic in zloženek iz njih tipa SIM-kartica, pomembne pa so še druge nove tvorjenke na ravni besedotvorja, ki dnevno nastajajo tako kot nova poimenovanja za v slovenščini še ne poimenovano kot tudi drugotna, vendar pa stilno zaznamovana poimenovanja za že poimenovano. Tvorba obojih se dogaja na dva načina: po že ustaljenih postopkih slovenskega besedotvorja in po sistemsko nepredvidljivih postopkih. Po Logarjevi *NNSP* sodi med kratice, *kruhorborci*, *mačkofobnost*, *krokodilofobnost*, *Garbozdenka*, *kratilovščina* so zloženke iz dveh samostalnikov tipa avtošola, kar pa je najpomembnejše, vsi Ježevi neologizmi so stilno zaznamovani; nekaj jih stilno zaznamuje že poimenovano (*pofilmati* / posneti, *parcelizacija* / razdelitev, *sfabricirali* / proizvedli), ostali pa so stilno zaznamovani zato, da bi pritegnili pozornost bralca in pokazali avtorjev negativni odnos do teme, o kateri piše.

Če za neologizme ne bi bila značilna enkratnost in delovanje v samo določenem sobesedilu, bi se te besede, kot v Stilistiki poročevalstva piše Korošec (1998: 27), še najbolj približale **slengizmom**. Korošec to sklepa glede na Gjurinovo (1974) oznako slenga: »Za sleng je tipična ekspresivnost ali celo afektacija. Poraja ga predvsem hotenje, povedati kaj na nov, ne nujno dober, a presenetljiv način; zato toliko sinonimnih slengizmov, zato se mnogi zdijo ubesedeno veselje nad igrivim jezikovnim ustvarjanjem /.../« (1998: 27). Jež uporablja naslednje slengizme: *raftarji*, *fan* (13. 3. 04), *čefurjev* (10. 1. 04), *žur* (29. 11. 03), s katerimi se Jež mlajši generaciji približa, na starejšo pa naredi pomemben vtis, da je 'v koraku s časom'.

4.5.2 LITERARNE PRVINE BESEDNEGA IN STAVČNEGA STILA

Boris Jež pri pisanju komentarjev uporablja tudi literarne prijeme. Avtor namreč poleg prvin neumetnostne funkcijske zvrsti jezika za doseganje svojega individualnega stila lahko posega tudi po prvinah umetnostne zvrsti; gre za nekakšno igro v jeziku, ki jo bralec takoj opazi. Ker ima avtor presojevalnih besedil pri ustvarjanju več svobode, nanj v večji meri vplivajo subjektivni stilotvorni dejavniki, kar se pozna tudi pri izboru jezikovnih sredstev.

4.5.2.1 ZVOK V JEZIKU

Zvok je v časopisnih besedilih manj in celo nepomemben, zato so Ježevi poetski vložki v komentarjih sicer izjemno redki, a zato toliko bolj nenavadni. V prvem primeru gre za kitico:

»Pokrajina budalosti: tepec buli,
osel kraljuje, poet pa javka,
po mesečini. Joj, imate klistir?« (10. 7. 04).

V drugem primeru pa gre za ponavljanje, ki izzveni v refren:

»Rupel je prešel k Janši – in kaj potem? Pred durmi so volitve – in kaj potem? Morda bo zmagala desnica – in kaj potem? Bo desnica izvedla revolucijo – in kaj potem / .../« (17. 7. 04). Jež tu ponavlja isto ekspresivno besedno zvezo, ki hkrati pomeni tudi ponavljanje istih zvočnih skupin, in retorično vprašanje.

Oba primera je Jež zapisal v enakem obdobju, zato menim, da gre za trenutno idejo in ironijo, ne pa vzorec, ki bi gradil avtorjev individualni stil, vendar je zelo opazen in za bralca zanimiv.

4.5.2.2 METONIMIJE IN METAFORE

Korošec (1998: 18) pravi, da so pogosti aktualizmi, ki jih na splošno štejemo k **tropom**. Najbolj izraziti so, ko se pojavijo v naslovih, vendar to ni pravilo. Denimo v komentarjih in uvodnikih kot aktualizmi nastopajo tudi metafore, metonimije, sinekdohe in poosebitve. Kot stilno zaznamovana jezikovna sredstva, s katerimi tvorec skuša navezati stik z naslovnikom in sprožiti njegovo razumsko in čustveno dejavnost, opravljajo pomembno nalogo: izražajo stališče in vrednotijo vsebino povedanega. Z njimi avtorji prav tako poživljajo svoja besedila, s tem pa »dokazujejo« svojo jezikovno ustvarjalnost (Korošec 1998: 18). **Metonimija** (gr.

»preimenovanje«) pa je retorična figura (ali trop po Trdinovi): besedo ali besedno zvezo nadomesti druga beseda ali besedna zveza; med obema – nadomestujočo in nadomeščano – obstaja pomenska zveza, ki je kakovostne narave, npr. vzrok – posledica, abstraktno – konkretno (Dolinar idr. 1987: 143). Za metafore pa velja, da je pomenjenje metaforično rabljene besede mnogo bolj ohlapno kot pri metonimiji. **Metafora** je besedna figura, za katero je značilno poimenovanje določenega pojava z izrazom, ki označuje v navadni rabi kak drug podoben pojav.

K individualnemu stilu Borisa Ježa sodi pogosta in opazna uporaba metonimij, ki jih je nepregledno število. Poglejmo nekaj primerov: »Popovič pravi, da ima mesto od pristanišča malo ali nič, tistih nekaj milijonov, ki jih vsako leto 'pokasira', je le blažev žegen / .../« (7. 2. 04), kjer blažev žegen pomeni nepomembno, neučinkovito, ko koprski župan skuša prepričati Borisa Ježa, da vsota denarja, ki ga prejme, za pristanišče nima bistvenega pomena. V naslednjem primeru Jež za določeno osebo uporablja metonimijo; in sicer za nekdanjega ameriškega veleposlanika v Jugoslaviji Warrena Zimmermana kot človeka, ki je v zadnjem hipu skušal Drnovška prepričati o nesmiselnosti Slovenske osamosvojitve, metonimijo Striček Sam: »/ .../ navzlic strogim opozorilom Strička Sama / .../« (17. 4. 04). Zanimiva Ježeva metonimija pa se pojavlja skozi celotno besedilo komentarja z naslovom Njihova pota niso naša pota (14. 2.), ko za Irce, ki iščejo delo Angliji uporablja različne izraze: »/ .../ da dobe na vzhodno stran Jurijevega preliva krepe roke zanesljivo delo in dobro mezdo, so trume prihajale vsako leto čez vodo / .../ Divji milezijski obrazi, iz katerih zre lokava zvitost / .../ drhal čaka, da ji bodo odprli trdnjavska vrata / .../«. V zadnjem primeru gre tudi ta **perifrazo**, ki jo Korošec (1998: 18) obravnava kot tako imenovane **odprave ponovitev**. Po literarni teoriji je retorična figura: neko besedo nadomesti več drugih besed (Dolinar idr. 1987: 175). Poglejmo Ježev primer iz komentarja, objavljenega 14. februarja 2004, v celoti: divji milezijski obrazi; milezijec; ti irski delavci; drhal; vse prej kot 'zgnetena živina'.

Primer Ježeve metafore je: »/ .../ Recimo, da je Zdenka Cerar kot nekdanja pridna pionirka pač prevzela nalogo, ki so ji jo zadali, ne glede na omare okostnjakov, ki jih bo zapustila za seboj na tožilstvu. / .../« (17. 4. 04), kjer omare okostnjakov pomenijo metaforo za neopravljeno delo Cerarjeve.

Boris Jež svoje mnenje pogosto poda zelo slikovito, in s tem dosega posebni stilni učinek; pogosto uporablja tudi poosebitve npr.: »Koper nudi videz zaspanega, provincialnega mesta,

ki živi dopoldneve, dokler sta odprti tržnica in ribarnica, zvečer pa postane urbana puščava / .../« (7. 2. 04).

Med trope sodita tudi **aposoiopeza** (gr. »umolk, zamolk«), to je retorična figura: prekinitve začete misli, opustitev konca stavka, ki pa je kljub temu razviden (Dolinar idr. 1987: 20), in **apostrofa** (gr. »odvrnitev«), v antični retoriki govornikova nenadna odvrnitev od prvotnega poslušalstva k drugemu, v literaturi pa je retorična figura: ogovor nenavzočih oseb ali reči (Dolinar idr. 1987: 20); pri čemer Boris Jež v besedilu uporabi tako eno kot drugo. Primer aposiopeze je »/ .../ Toda ... toda vsi imamo toliko pripomniti, da navsezadnje tudi sami ne vemo, ali smo pripravljeni. / .../« (6. 3. 04), kjer avtor pravzaprav išče besede in zato uporabi aposiopezo, zato gre za stilno maniro; apostrofe pa: »Janez Drnovšek, ne sedaj v tisti dotrajani lear-jet, ko se namenjaš v Evropo!« (28. 2. 04).

4.5.2.3 STAVČNI STIL

Individualni stil Boris Jež v svojih komentarjih gradi še na ravni stavčnega stila. Eden vidnejših prijemov je uporaba **ogovornih figur**, od katerih so najboljše zastopana **retorična vprašanja**. Na retorično vprašanje govornik (v tem primeru pisec) ne pričakuje odgovora oziroma je odgovor vsebovan v vprašanju, hkrati pa avtor s takšnim vprašanjem prisili bralca, da si odgovor predstavi (Kmecl, 1996: 126). Boris Jež prav v vsakem svojem komentarju zapiše retorično vprašanje: »Ali je pravzaprav mogoč še hujši poraz, kot je bil vietnamski? / .../ Se svet, navajen neke pravne in diplomatske logike, vzpostavljen v preteklih stoletjih, sploh zaveda tega novega in doslej neznanega izziva? / .../ Kdo bo prepričal Iračane, da potrebujejo demokracijo in boljše življenje? In kdo bo mimogrede odstranil še Al Kaido, to maligno tvorbo, ki utegne – v imenu Alaha – svet spremeniti v pekel? / .../ Pravzaprav delamo krivico srednjemu veku: le komu bi tedaj padlo na misel, da bi se z letali zaletaval v nebotičnike ali s svežnjem bomb okoli telesa stopil na šolski avtobus?« (22. 11. 03); »Ali imajo na ministrstvu sploh kakega pravnika ali se hecajo? / .../ Bo premier razmislil, kaj njegova kulturna ministrica sploh počne? / .../ Potrebujete še kak dokaz? / .../ Smo v srednjem veku ali smo vendarle malce napredovali? / .../ In kdaj bo ta nerodna Slovenija preskočila svoj pomol?« (20. 12. 03); »Kdo je kategorija številka ena, kdo kategorija številka dve, kdo kategorija nas in kdo kategorija onih? / .../ Kako pa bo država popravljala ogromne socialne krivice, ki se dogajajo ljudem, recimo Alpininim delavkam na Colu? / .../ A kdo v to sploh še verjame?« (3. 1. 04); »Kaj imata skupnega Adolf Štorman in Silvio Berlusconi? Kateri

Štorman? / .../ V Strasbourg? / .../ Je to kaznivo, potrebuje imuniteto?« (17. 1. 03). Jež nikoli ne zastavi samo enega retoričnega vprašanja, temveč jih niza enega za drugim; kadar v besedilu začne z njimi, jih vseskozi vpleta v besedilo in svoje misli večkrat zapiše v vprašalni obliki, da bi jim dodal še poseben pomen. V retoričnih vprašanjih Jež opozarja na javne probleme v slovenski družbi in po svetu, ki že dolgo ostajajo nerešeni; kritizira domačo in tujo oblast.

Jež uporablja tudi **eksklamacije** oziroma vzklike, ki dajo besedam pozivni pomen in so čustveno obarvane: »In zato je pri njih tako!« (8. 11. 03); »Kolega z gimnazije mi je rekel, da je vrhunec njegove estetike tedanji mercedezov avtobus, pazite, ne Mona Lisa, avtobus!« (27. 12. 03); »Koliko je napačnih ljudstev!« (14. 2. 04); »To naj bi bilo navadno društvo, dajte no!« (3. 4. 04).

Orodje Ježevega stila so **akumulacijske figure**. Zelo opazno je **brezvezje** ali asindeton, ki z odsotnostjo veznikov doseže ritmični učinek. Brez vmesnih veznikov običajno kopiči pridevnike, na primer: »Gre za miselnost, ki je povsem v znamenju relativizma, spreminjanja, gibanja; ne dopušča ničesar fiksnega, spoznanega, ugotovljenega, oprijemljivega, definitivnega. Dejansko je v vaši vsakdanji praksi, posebej v politiki in ekonomiji, vse več relativnega, nespoznanega, neugotovljenega, neoprijemljivega, nedokončanega.« (6. 12. 03); »/ .../ kjer je Slovenija slepa, gluha, bosa.« (20. 12. 03), »Fantom pomeni: prikazen, slepilo, privid, dozdevek, lutka, model telesnih delov za vaje v operiranju itd.« (3. 4. 04); »Češ, šovinizem, rasizem, ksenofobija!« (22. 5. 04).

Jež tako tudi s stilnimi prijemi na stavčni ravni apelira na bralca; v retoričnih vprašanjih opozarja na javne probleme, ki že dolgo ostajajo nerešeni; kritizira domačo in tujo oblast. Z akumulacijskimi figurami pa besedilu da ritem in omogoči bralcu, da izlušči bistvo komentarja; nanj vpliva in se mu približa tudi s čustveno obarvanimi izrazi.

4. SKLEP

V diplomskem delu nas je zanimalo, kakšen je stil Ježevih komentarjev in s kakšnimi prvinami se udejanja. Stilna analiza komentarjev Borisa Ježa je pokazala, da njegov stil določa nekaj najpomembnejših dejavnikov, ki se pojavljajo v vsakem njegovem komentarju.

Preden pa se jim posvetimo, se vrnimo k izhodiščem, iz katerih smo pri analizi izhajali: avtor je izkušen in dolgoletni pisec; skozi izkušnje je oblikoval svoj stil, po katerem je prepoznaven. Svoja mnenja in kritike pogosto skriva v citate drugih, medstave, številne aktualizme, literarne prvine besednega in stavčnega sloga, njegovo pisanje pa zaznamuje tudi nenavadna uporaba časa, saj pri bralcu vzbudi zanimanje.

Pokazalo se je, da objektivni stilotvorni dejavniki k stilu Ježevih komentarjev prispevajo pomemben delež. Korošec kot najmočnejši objektivni stilotvorni dejavnik razume enake, podobne, ali ponavljajoče se poročevalske ali resničnostne okoliščine. V primeru Ježevih komentarjev ugotavljam, da ta objektivni stilotvorni dejavnik na Ježev komentar ne vpliva tako močno kot na poročevalna besedila, vseeno pa njegovega vpliva ne morem zanikati. Na Ježa časovni pritisk deluje, saj so se zato izoblikovali določeni besedilni nastopi, s katerimi pisec priteguje bralčevo pozornost. Pri preučevanju Ježevih besedilnih nastopov sem ugotovila, da lahko vse besedne nastope uvrstim v Koroščevo razdelitev, in jo razširim še z eno skupino. Torej tudi v komentarju Borisa Ježa lahko govorimo o ustaljevanju začetkov. Na ustaljevanje besedilnih nastopov vplivajo objektivni stilotvorni dejavniki, denimo časovni pritisk, saj mora pisec komentar pisati vsak teden znova in vedno na način, ki bralca pritegne k branju) in ponavljajoče se poročevalske ali resničnostne okoliščine. Tako ugotavljam, da pri Ježu določeno število tipov besedilnih nastopov obstaja, pa čeprav avtomatizacije v smislu ponavljanja stalnih besednih zvez nimajo. To pripisujem dejstvu, da Ježevi komentarji za razliko od poročevalnih in nekaterih presojevalnih žanrov niso vedno aktualni. Eden od objektivnih stilotvornih dejavnikov, ki prav tako vplivajo na Ježevo oblikovanje komentarja, so žanrske zahteve. Definicije komentarja namreč določajo, da je komentar subjektivna oblika, ki izraža mnenje avtorja in je v svojih prvinah odvisna od osebnosti, ki ga piše.

Subjektivni stilotvorni dejavniki pa gradijo avtorski jezikovni stil Ježa. Z njim avtor priteguje bralce, zaradi njega je prepoznaven. Na oblikovanje Ježevega avtorskega stila vplivajo njegova intelektualna raven, razgledanost, dolgoletne izkušnje, značajske in duševne lastnosti in mnogo drugih. Pri oblikovanju individualnega stila Ježa najpomembnejšo vlogo tako v naslovju kot v besedilu igrajo aktualizmi.

Pri Ježevih naslovih sem tako našla številne interpunkcijske naslove, obnovitve in ponovitve vzorcev ter številne druge aktualizme.

Stil besedila Borisa Ježa je v prvi vrsti zaznamovan na besedni ravni, saj z uporabo različnih jezikovnih sredstev, v katera pravzaprav zavije svoja stališča, dosega poseben stilni učinek. V njegovih komentarjih je zato veliko neologizmov, čeprav zanje ponavadi ni prave poimenovalne potrebe, ampak so sredstva za doseganje ironije in izražanja stališč. Enako vlogo ima tudi uporaba tujk, pogovornih izrazov in besednih zvez, frazemov, besed ekspresivne stilne vrednosti in ozko knjižnih besed. Jež za izražanje cinizma izjemno pogosto poseže tudi po medstavah. Z njihovo številno uporabo reši marsikatero ubesedovalno in grafično zadrego, njegovi pomišljaji nastopajo tudi v vlogi ločil (predvsem vejice pri ki-stavkih), zato jih razumem kot stilno maniro. Del Ježevega individualnega sloga so tudi tropi in retorične figure, pri čemer njihova pogosta uporaba ne prispeva k povzdignjenemu stilu njegovega pisanja, temveč jih Jež uporablja kot sredstvo za doseganje ironičnega učinka in izražanje stališč.

Posebno obravnavo pa zahteva Ježeva uporaba časa. Čas, kot ga uporablja Boris Jež, je izjemno pomemben del njegovega individualnega stila; z njim zbuja pozornost in v prvi vrsti argumentira svoja stališča. Zelo prepoznavna avtorjeva značilnost je, da vseskozi v komentarju opisuje več dogodkov, prepleta več zgodb, ki jih ovrednoti. Raba časa v Ježevih komentarjih tako ni konstantna; besedilo komentarja zaznamujejo preskoki iz preteklosti v sedanost in spet nazaj. Ne samo da Jež ob vpeljevanju novih tem v komentar menja čas; za temi novimi temami se skriva argumentacija. Vse teme, ki jih Jež vpeljuje v en komentar, so argumenti, s katerimi bralca pridobi na svojo stran, ga prepriča, da se strinja z njegovo poanto. Vse to kaže na dejstvo, da je Jež avtor z dolgoletnimi izkušnjami, ki veliko ve, in si za argumentiranje svojega stališča vzame dovolj časa, menjavanje časa ob nizanju argumentov pa je posledica dejstva, da Jež z argumenti posega v preteklost.

Tema moje diplomske naloge je bila obravnava stila Ježevih komentarjev; po analizi besednega in stavčnega avtorjevega sloga lahko trdim, da namen Ježa ni nujno pridobiti bralca na svojo stran, temveč mu argumentirano predstaviti lastno stališče, ki ga bralec zavzame ali ne. Kot dolgoletni pisec se argumentiranja loti na stilno zaznamovan in zanimiv način, ki bralca pritegne in mnogokrat tudi prepriča; v prihodnosti pa bi bilo zanimivo tudi praktično preveriti, kakšno vlogo ima Ježev način argumentiranja pri prepričevanju bralcev.

5. SEZNAM LITERATURE

5.1 PRIMARNI VIRI

1. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Pasja kultura*. 8. 11., 25. Ljubljana: Delo, d. d.
2. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Primorska je neprevedljiva*. 15. 11., 22. Ljubljana: Delo, d. d.
3. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Kdo je napadel Haileja Selasija?* 20. 11., 17. Ljubljana: Delo, d. d.
4. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Balkanski žur*. 29. 11., 4. Ljubljana: Delo, d. d.
5. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Kdaj bo visel kak bankir?* 6. 12., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
6. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Anatomija nekega oporečništva*. 13. 12., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
7. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Willy, nasvidenje!* 20. 12., 14. Ljubljana: Delo, d. d.
8. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2003): *Kaj nam poje avtobus?* 27. 12., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
9. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Kaj pa mi »vpisani«?* 3. 1., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
10. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Mačkofobnost in krokodilofobnost Slovencev*. 10. 1., 11. Ljubljana: Delo, d. d.
11. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Adolf in Silvio*. 17. 1., 3. Ljubljana: Delo, d. d.
12. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Old Boys*. 24. 1., 14. Ljubljana: Delo, d. d.
13. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Pristanišče Riccardo Illy?* 7. 2., 17. Ljubljana: Delo, d. d.
14. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Njihova pota niso naša pota*. 14. 2., 15. Ljubljana: Delo, d. d.
15. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Stvaritelji in izbrisovalci*. 21. 2., 14. Ljubljana: Del, d. d.

16. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Diktatura kranjske klobase*. 28. 2., 17. Ljubljana: Delo, d. d.
17. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Na točki $y = 392327$, $x = 140705$, napaka = 30-100*. 6. 3., 13. Ljubljana: Delo, d. d.
18. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Dekameron in trebušne plesalke*. 13. 3., 5. Ljubljana: Delo, d. d.
19. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Tanker in invalidski voziček*. 27. 3., 15. Ljubljana: Delo, d. d.
20. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Prikazen, slepilo, privid?* 3. 4., 6. Ljubljana: Delo, d. d.
21. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Nevarnost kot varnost*. 10. 4., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
22. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Ekshibicionistični Dimitrij, pridkana Zdenka*. 17. 4., 17. Ljubljana: Delo, d. d.
23. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Izpraznjenost praznikov ali civilizacija hitre pokvarljivosti*. 24. 4., 14. Ljubljana: Delo, d. d.
24. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Kje so blokade? Padajo*. 8. 5., 14. Ljubljana: Delo, d. d.
25. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Jimmy Hoffa in (kdo za vraga je ta) Peter Vrisk*. 15. 5., 18. Ljubljana: Delo, d. d.
26. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Se spominjaš, Dol pri Hrastniku?* 15. 5., 8. Ljubljana: Delo, d. d.
27. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Bojte se saracenskih plejbojev*. 22. 5., 18. Ljubljana: Delo, d. d.
28. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Tito bi bil hud zaradi nafte*. 29. 5., 18. Ljubljana: Delo, d. d.
29. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Dickensovi časi naše demokracije*. 5. 6., 9. Ljubljana: Delo, d. d.
30. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Trigonometrična točka*. 12. 6., 9. Ljubljana: Delo, d. d.
31. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Galerija, črpalka, trgovina ... Smo se za to borili?* 19. 6., 14. Ljubljana: Delo, d. d.
32. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Dimitrij in Lojze*. 26. 6., 18. Ljubljana: Delo, d. d.

33. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Bo Martin Strel naša blagovna znamka?* 3. 7., 23. Ljubljana: Delo, d. d.
34. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Imate klistir?* 10. 7., 8. Ljubljana: Delo, d. d.
35. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Duša živali in jajčni rumenjaki.* 17. 7., 18. Ljubljana: Delo, d. d.
36. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Zaklenjena vrata Marjana Podobnika.* 24. 7., 9. Ljubljana: Delo, d. d.
37. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Grobišča in odlagališča.* 31. 7., 8. Ljubljana: Delo, d. d.
38. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Globina grla ali odstavite že koga.* 7. 8., 8. Ljubljana: Delo, d. d.
39. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Boj na požiralniku.* 14. 8., 17. Ljubljana: Delo, d. d.
40. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Križ nad stometrsko praznino.* 21. 8., 16. Ljubljana: Delo, d. d.
41. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Lozovača in ura s kukavico.* 28. 8., 13. Ljubljana: Delo, d. d.
42. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *In kdaj »rasna čistost« naše ustave?!* 4. 9., 7. Ljubljana: Delo, d. d.
43. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Bo ljubljansko županstvo nabavilo naglavne rute?* 11. 9., 13. Ljubljana: Delo, d. d.
44. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Polnomastno mleko in več gibanja.* 18. 9., 13. Ljubljana: Delo, d. d.
45. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Skrajno inovativna listina, pol stoletja pozneje.* 9. 10., 18. Ljubljana: Delo, d. d.
46. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Bengalski šakali in tigri.* 16. 10., 11. Ljubljana: Delo, d. d.
47. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Majhen košček teme, a zato toliko bolj črn.* 23. 10., 24. Ljubljana: Delo, d. d.
48. DELO, Sobotna priloga. JEŽ, Boris (2004): *Rdeči diktatorji nekdanj in zdaj.* 30. 10., 7. Ljubljana: Delo, d. d.

5.2 SEKUNDARNI VIRI

1. ČEPIČ, Mitja (2000): *Argumentacija v novinarskem komentarju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. DOLINAR, Darko in drugi (1987): *Leksikon Cankarjeve založbe – Literatura*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
3. ĐURIĆ, Dušan (1983): *Novinarska radionica*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
4. KALIN GOLOB, Monika (2004): *Moč jezika – izbor dejstev in besed: Teorija in praksa*, let. 41, št. 3–4, 703–711. Ljubljana: Založba FDV.
5. KALIN GOLOB, Monika (1999): *Publicistika in poročevalstvo: Slavistična revija* (2), 179–194. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
6. KALIN GOLOB, Monika (2003): *Obča stilistika, predavanja*.
7. KEEBLE, Richard (1998): *The newspapers handbook*. London: Routledge.
8. KMECL, Matjaž (1995): *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Založba Mihelač in Nešovič.
9. KOCIJANČIČ, Ines (2002): *Stil Crnkovičevih kolumn Principi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. KOROŠEC, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas.
11. KOŠIR, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna Založba Slovenije.
12. LOGAR, Nataša (2005): *Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice: Družboslovne razprave*, let. 21, št. 48, 211–225. Ljubljana: Založba FDV.
13. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (1994): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
14. TOPORIŠIČ, Jože (1997): *Slovenski pravopis. 1, Pravila*, peta, ponovno pregledana izdaja. SAZU 1989. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
15. TOPORIŠIČ, Jože (2000): *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

5.3 TERCIARNI VIRI

1. internetno dopisovanje z doktorico Mirjano Filipič, asistentko pri Katedri za svetopisemske vede in judovstvo na ljubljanski Teološki fakulteti (23. 3. 2006–27. 3. 2006)